

Liikenne- ja
viestintäministeriö

Suomalaisen radioalan toimintasuunnitelma

Työryhmän raportti

Liikenne- ja viestintäministeriön

visio

Hyvinvointia ja kilpailukykyä hyvillä yhteyksillä

toiminta-ajatus

Liikenne- ja viestintäministeriö edistää väestön hyvinvointia ja elinkeinoelämän kilpailukykyä. Huolehdimme toimivista, turvallisista ja edullisista yhteyksistä.

arvot

Rohkeus

Oikeudenmukaisuus

Yhteistyö

Julkaisun päivämäärä
4.7.2014

Julkaisun nimi

Suomalaisen radioalan toimintasuunnitelma. Työryhmän raportti

Tekijät

Suomalaisen radiotoiminnan tulevaisuutta kartoittava työryhmä (Pj. Olli-Pekka Rantala)

Toimeksiantaja ja asettamispäivämäärä

Liikenne- ja viestintäministeriö 11.9.2013

Julkaisusarjan nimi ja numero

Liikenne- ja viestintäministeriön
julkaisu 18/2014

ISSN (verkkójulkaisu) 1795-4045
ISBN (verkkójulkaisu) 978-952-243-405-0
URN <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-243-405-0>
HARE-numero

Asiasanat

radio, radiotoiminta, taajuudet

Yhteyshenkilö

Olli-Pekka Rantala, puh. 0295 34 2585
Sini Wirén, puh. 0295 34 2532

Muut tiedot

Tiivistelmä

Liikenne- ja viestintäministeriö asetti suomalaisen radiotoiminnan tulevaisuutta kartoittavan työryhmän toimikaudelle 1.10.2013 – 15.6.2014. Työryhmän on määrä selvittää keinoja suomalaisen radiotoiminnan elinvoimaisuuden turvaamiseksi. Taustalla työryhmän toiminnalle on hallitusohjelman mukaisesti laaditun sähköisen median viestintäpoliittisen ohjelman kirjaus, jonka mukaan radioalalle laadittaisiin toimintasuunnitelma, jossa esitettyjen keinojen avulla suomalainen radio säilyisi korkealaatuisena, monipuolisena ja kansainvälisesti kilpailukykyisenä viestintäkanavana myös tulevaisuudessa.

Toimintasuunnitelmassa kuvataan radiotoiminnan nykytilaa ja tulevaisuutta sekä alan uhkakuvia ja ennen kaikkea uusia mahdollisuuksia. Selvityksessä muun muassa luodaan katsaus radioalan eri toimijoihin ja liiketoimintamalleihin, sisältöjen kulutuksen ja radiomainonnan kehitykseen, radiotoiminnan oikeudellisen ympäristön nykytilaan ja lähitulevaisuuden muutostarpeisiin sekä vaihtoehtoisten jakeluteiden kehitykseen. Toimintasuunnitelman keskeisempänä osana työryhmä esittää analyysinsä ja asiantuntijakuulemistensa pohjalta yhteensä 13 toimenpide-ehdotusta, joiden avulla pyritään mahdollistamaan niin nykyisten radiotoimijoiden kuin uusien toimijoiden ja ohjelmasisältöjen toimintaedellytykset muuttuvassa toimintaympäristössä. Lyhyen aikavälin toimenpiteet on tarkoitus toteuttaa tai käynnistää seuraavan kahden vuoden aikana, ja niissä painotetaan erityisesti radioalan omia toimia vaativien kuuntelijaryhmien esittämää kysyntää vastaavien radiosisältöjen tuottamiseksi. Lisäksi ne käsittävät muun muassa tekijänoikeusmaksujen kehittämiseen, mainonnan sääntelyn keventämiseen ja erikokoisten radiotoimijoiden aseman huomioimiseen liittyviä toimia. Pidemmän aikavälin toimenpiteillä keskitytään laajamittaisemmin alan kehitystä ohjaaviin teknologisiin ja lainsäädännöllisiin kysymyksiin. Keskeisimpänä pidemmän aikavälin toimenpiteenä käynnistetään tekninen kartoitustyö radiotoiminnan taajuuksien uudelleenjärjestelyn tarpeellisuuden arvioimiseksi.

Publiceringsdatum
4.7.2014

Publikation
Verksamhetsplan för finländsk radioverksamhet

Författare
Arbetsgrupp för att kartlägga den finländska radioverksamhetens framtid
(ordf. Olli-Pekka Rantala)

Tillsatt av och datum
Kommunikationsministeriet 11.9.2013

Publikationsseriens namn och nummer

Kommunikationsministeriets
publikationer 18/2014

ISSN (webbpublikation) 1795-4045
ISBN (webbpublikation) 978-952-243-405-0
URN <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-243-405-0>
HARE-nummer

Ämnesord
radio, radioverksamhet, frekvenser

Kontaktperson
Olli-Pekka Rantala, tfn 0295 34 2585
Sini Wirén, tfn 0295 34 2532

Rapportens språk
Finska

Övriga uppgifter

Sammandrag

Kommunikationsministeriet tillsatte en arbetsgrupp för perioden 1.10.2013–15.6.2014 med uppgift att kartlägga framtiden för finländsk radioverksamhet. Arbetsgruppen granskade alternativa sätt för att trygga den finländska radioverksamhetens livskraft. Bakgrunden till uppdraget är regeringsprogrammet och det kommunikationspolitiska programmet för elektroniska medier, enligt vilket det för radiobranschen ska utarbetas en verksamhetsplan med förslag till metoder för att säkerställa att den finska radion även i framtiden är en högklassig, mångsidig och internationellt konkurrenskraftig kommunikationskanal.

I verksamhetsplanen beskrivs radioverksamhetens nuläge och framtid genom hotbilder men framför allt genom nya möjligheter. I planen ingår en översikt av olika aktörer och affärsmodeller inom radiobranschen, utvecklingen av innehållskonsumtion och radioreklam, den rådande juridiska verksamhetsmiljön och förestående behov av ändring samt utvecklingen av alternativa distributionskanaler. Kärnan i planen är ett åtgärdsförslag med tretton punkter baserade på en analys och experthöranden. De åtgärder som arbetsgruppen föreslår syftar till att skapa existensförutsättningar för såväl nuvarande som nya radioaktörer och deras programinnehåll i en föränderlig verksamhetsmiljö. Meningen är att de kortsiktiga åtgärderna ska genomföras eller inledas under de närmaste två åren. Bland dem betonas särskilt radiobranschens egna åtgärder för att producera radioinnehåll som svarar mot krävande lyssnargrupperns önskemål. Vidare finns det planer på att utveckla systemet med upphovsrättsavgifter, att luckra upp regleringen av reklam och att vidta åtgärder för att beakta behoven hos radioaktörer av varierande storlek. De långsiktiga åtgärderna koncentreras främst till frågor som styr tekniken och lagstiftningen. Det viktigaste initiativet av långsiktig karaktär är en teknisk kartläggning som inleds för att utvärdera behovet av att omorganisera de frekvenser som reserverats för radioverksamhet.

Date
4 July 2014

Title of publication
Finland's strategy for radio broadcasting

Author(s)
Working group on Finnish radio broadcasting (Chair Olli-Pekka Rantala)

Commissioned by, date
Ministry of Transport and Communications, 11 September 2013

Publication series and number

Publications of the Ministry of
Transport and Communications
18/2014

ISSN (online) 1795-4045
ISBN (online) 978-952-243-405-0
URN <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-243-405-0>
Reference number

Keywords
radio, radio broadcasting, frequencies

Contact person
Olli-Pekka Rantala, tfn 0295 34 2585
Sini Wirén, tfn 0295 34 2532

Language of the report
Finnish

Other information

Abstract

The Ministry of Transport and Communications appointed a working group for a term from 1 October 2013 until 15 June 2014 to consider the future of radio broadcasting in Finland. The group was set to find ways to safeguard the vitality of Finnish radio broadcasting. As background for the work is an outline in the Communications Policy Programme for Electronic Media drawn up in accordance with the Government Programme. It is stated in the outline that an operating strategy be drafted for the radio sector to ensure that the Finnish radio continues to be a high-quality, versatile and internationally competitive communications channel.

The strategy describes the current state and future prospects of radio broadcasting as well as the threats and, above all, new opportunities in the sector. It provides an overview of radio broadcasting operators and business models, of the current state and potential need for change in the judicial environment, and of alternative distribution channels. On the basis of an analysis by the working group and expert consultations the group proposes altogether 13 measures that aim to enable favourable operating conditions for present and new operators and programme contents in the changing environment. The proposed short-term measures are meant to be taken or initiated in the next two years and they focus on action that the radio sector itself should take to respond to the needs of demanding listener groups. The measures also include matters related to copyright payments, a lighter licence system and the position of radio operators of different size. Long-term measures focus on broader technological and legislative issues influencing the sector. The most important long-term measure is to technically assess the need for reallocation of radio frequencies.

ESI PUHE

Suomalainen radiotoiminta on pitkään ollut merkittävä tekijä sananvapauden, kansallisten kielten ja kulttuurin sekä viihteen ja ajanvietteen näkökulmasta. Kilpailijoihin verrattuna radio on kaupallisesti pieni, mutta ihmisten arjessa sitäkin suurempi media. Ajankäytöllisesti radio on suosituin viestintäkanava ja viikoittain se tavoittaa lähes kaikki suomalaiset heidän arjessaan. Kansainvälisestikin vertailluna suomalaiset kuuluvat maailman kärkikastiin radion kuuntelua mittaavissa tilastoissa. Myös työllistävä vaikutus on merkittävä; suomalainen radiokenttä on tarjonnut kehittymismahdollisuuksia media-alan tulevaisuuden tekijöille, mikä on mahdollistanut uudenlaisen ja innovatiivisen sisällön syntymisen ja osaltaan myötävaikuttanut radion suosioon. Menestystä selittävinä valttikortteina on pidetty ohjelmiston monipuolisuutta ja kotimaisuutta sekä kattavasti erikokoisista kaupallisista ja ei-kaupallisista radiotoimijoista koostuvaa toimijakenttää.

Suomessakin eletään median murroksessa, jossa jatkuvasti lisääntyvät kansainväliset digitaalisen ajan tuomat uudet mahdollisuudet ovat haastaneet perinteisiin viestintäkanaviin nojaavan kotimaassa tuotetun tiedonvälityksen ja viihdetuotannon. Myös taloudelliset epävarmuudet ovat tuoneet omat haasteensa suomalaiselle mediakentälle. Näiden haasteiden kääntäminen mahdollisuuksiksi edellyttää radiotoimijoiden yhteistä aktiivisuutta. Tämän johdosta liikenne- ja viestintäministeriö asetti 1.10.2013 radioalan tulevaisuutta selvittävän työryhmän, jonka toimikausi päättyi 15.6.2014.

Tässä toimintasuunnitelmassaan työryhmä esittää lukuisia lyhyemmän ja pidemmän aikavälin toimenpiteitä, joilla pyritään reagoimaan muuttuvan mediakentän esittämiin vaatimuksiin niin, että radiotoimijoilla on tulevaisuudessa entistä paremmat mahdollisuudet tarjota sellaisia laadukkaita ja monipuolisia radio-ohjelmia, joista kuuntelijat ovat kiinnostuneita. Osana radiotoiminnan kokonaisuuden kehittämistä toimintasuunnitelmassa huomioidaan paikallisen identiteetin kannalta keskeisen paikallisradiotoiminnan toimintaedellytykset. Toimintasuunnitelmassa esitetyt toimenpiteet käsittävät niin teknologian kehittämiseen, sääntelyn ajantasaistamiseen kuin ohjelmasisällön parantamiseenkin liittyviä toimia.

Helsingissä 4. päivänä heinäkuuta 2014

Olli-Pekka Rantala
työryhmän puheenjohtaja

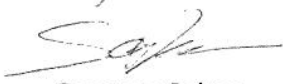
Sini Wirén
työryhmän sihteeri

Leena Punttila

Stefan Möller

Sampsa Jolma

Marja Keskitalo

Reijo Gläd

Petri Makkonen

Sisällysluettelo

Esipuhe	1
1. Tiivistelmä toimintasuunnitelman ehdotuksista	3
1.1 Lyhyen aikavälin toimenpide-ehdotukset	3
1.2 Pidemmän aikavälin toimenpide-ehdotukset	4
2. Toimintasuunnitelman tausta	4
2.1 Toimeksianto ja rajaukset	4
2.2 Toimintasuunnitelman rakenne	5
2.3 Radioalan toimijakenttä	5
2.3.1 Valtakunnallinen ja osavaltakunnallinen radiotoiminta	6
2.3.2 Alueellinen ja paikallinen radiotoiminta	6
2.3.3 Yhteisöradiotoiminta ja muu radiotoiminta	7
2.4 Radion kuuntelu ja kuuntelijat	7
2.5 Radioalan taloudellinen tila ja tulonlähteet	10
2.6 Radiotoiminnan muu yhteiskunnallinen merkitys	11
2.7 Radiotoiminnan tekninen ympäristö	11
2.8 Radiotoiminnan kansainvälinen kehitys	12
2.9 Radioalan oikeudellinen kehitys	14
2.9.1 Radiotoiminnan luvanvaraisuutta koskeva sääntely	15
2.9.2 Tekijänoikeuksien sääntely	16
2.9.3 Radiomainonnan sääntely	18
3. Radioalan tulevaisuus	19
3.1 Toimintaympäristöön liittyvät tekijät ja kysymykset	19
3.1.1 Radioalan toiminta ja kilpailutilanne	19
3.1.2 Mediamainonnan kehitys	20
3.1.3 Ohjelmasisältöön liittyvä kehitys	21
3.1.4 Jakeluun ja päätelaitteiden kehitykseen liittyvät tekijät	22
3.1.5 Tekijänoikeuskysymykset	25
3.1.6 Muut radion kuunteluun liittyvät kysymykset	26
3.2 Sääntelyn kehitys ja tulevaisuudennäkymät	26
3.2.1 Tietoyhteiskuntakaaren tuomat muutokset radiotoiminnan toimilupasääntelyyn	26
3.2.2 Pidemmän aikavälin muutostarpeet ja –suunnitelmat	28
3.3 Työryhmän johtopäätökset ja toimenpide-ehdotukset	28
Lähteitä	31

1. Tiivistelmä toimintasuunnitelman ehdotuksista

1.1 Lyhyen aikavälin toimenpide-ehdotukset

- Suomalaiset radioalan yritykset ja etujärjestöt pyrkivät aktiivisesti omalla toiminnallaan luomaan kysyntää uusille radiosisällöille ja sähköisille palveluille ottamalla käyttöön uusia toimintamalleja ja sopeutumalla kehittyvään toimintaympäristöön. Uusien tulonlähteiden kehittämiseksi toimijoiden on hyvä arvioida rohkeasti myös media- ja viestintäalan erilaisten toimijoiden välisiä uusia yhteistyömalleja.
- Kohtuullistetaan ja kehitetään radioyhtiöiden mahdollisuuksia toimia monikanavaisessa ympäristössä erityisesti tekijänoikeuskysymysten näkökulmasta.
- Kehitetään musiikkiteosten oikeuksien lisensointiin liittyviä käytäntöjä läpinäkyvämpään ja selkeämpään suuntaan, varmistetaan radiotoiminnan harjoittajien riittävä tiedonsaanti lisensointikäytännöistä sekä selvitetään viranomaisten valvontamahdollisuuksia.
- Määritellään paikallisradioiden ja yhteisöradioiden käsitteet ja edistetään niiden erityisaseman tunnistamista. Arvioidaan aktiivisesti keinoja ja kannustimia, joilla voitaisiin edistää olemassa olevan toiminnan ohella uusien radiosisältöjen ja toimijoiden alalle tuloa ja parantaa erityisesti paikallisradiotoiminnan kilpailukykyä, sekä varmistaa kaikkien toimijoiden tasapuoliset toimintaedellytykset radiomarkkinoilla.
- Arvioidaan tasapuolisen toimintaympäristön turvaamiseksi kansalliseen radiotoimintaan kohdistuvan sääntelyn tarkoituksenmukaisuutta suhteessa kansainvälisiin kilpailijoihin ja muihin medioihin. Erityistä huomiota kiinnitetään radiomainnon sääntelyn arvioimiseen audiovisuaalisia mediapalveluja koskevan EU-direktiivin uudelleen tarkastelun yhteydessä vuonna 2015.
- Hyödynnetään mahdollisuuksien mukaan digitaalisen median innovaatiotukea kotimaisen radiotoiminnan kehittämisen ja turvaamiseen tarpeisiin.
- Varmistetaan, että kaikissa radiotoimintaan liittyvissä julkishallinnon hankkeissa kuullaan laajasti erilaisten radiotoimijoiden näkemyksiä ja kiinnitetään jatkossa huomiota myös ei-kaupallisten opetus- ja yhteisötoimintaan tarkoitettujen radioiden osallistamiseen.
- Radion kuuntelu on keskeinen osa suomalaisten median käyttöä. Osana arjen mediakasvatusta toteutetaan alan toimijoiden ja viranomaisten yhteistyössä toimenpiteitä, joilla nuorten radiokuuntelun laskeva trendi saadaan pysäytettyä ja kuunteluluvut jälleen nousuun. Näiden toimenpiteiden tulee kattaa sekä jakeluteiden moninaisuus, sisältöasiat että toimijoiden kustannusten huomioiminen.
- Toimilupamenettelyjä ja taajuusmuutosten käsittelyä joustavoitetaan tietoyhteiskuntakaaren myötä voimaan tulevilla muutoksilla. Toimilupaehto- ja taajuusmuutosten nopealla ja sujuvalla käsittelyllä on suuri merkitys radiotoimijoille.

1.2 Pidemmän aikavälin toimenpide-ehdotukset

- Radiotaajuuksien käytön tehostamiseksi tutkitaan, onko radiotoimintaan varattujen taajuuksien laajamittaiselle uudelleenjärjestelylle perusteita, kun voimassaolevat valtioneuvoston myöntämät toimiluvat päättyvät vuonna 2019. Liikenne- ja viestintäministeriö ja Viestintävirasto arvioivat vuoteen 2016 mennessä mahdollisen uudelleenjärjestelyn vaatiman panostuksen suhdetta sen potentiaalisesti tuomiin taajuuksien käytön tehokkuushyötyihin. Mikäli uudistus osoittautuu tarkoituksenmukaisesti, siihen liittyvä laajamittainen kartoitustyö suoritetaan Viestintäviraston toimesta vuosina 2017-2018.
- Viestintävirasto perustaa radioalaan liittyvän teknologiakehityksen seuraamiseksi pidempiaikaisen, keskeisille sidosryhmille avoimen työryhmän tai keskustelufoorumin, jossa käytävissä keskusteluissa huomioidaan muun muassa radiokanavien internet- ja matkaviestinverkkojakelu ja autoteollisuuden kehityksen vaikutus radion kuunteluedellytyksiin. Radioalan kannalta on tärkeää, että radio säilyy autossa teknologisessa mielessä nykyisellään: helppona ja ilmaisena.
- Radioalan toimijat ja järjestöt yhteistyössä viranomaisten kanssa tunnistavat aktiivisesti muita tarpeita radiotoiminnan sääntelyn edelleen kehittämiseksi, joita tulevat hallitukset voivat halutessaan viedä eteenpäin.
- Pyritään edistämään myös pidemmällä tähtäimellä toimialan kannattavuutta radiotoimijoiden ja radioalan etujärjestöjen yhteistyön kautta. Erityistä huomiota kiinnitetään toimialan erilliskustannuksiin, kuten jakelukustannusten kehittämiseen.

2. Toimintasuunnitelman tausta

2.1 Toimeksianto ja rajaukset

Pääministeri Jyrki Kataisen hallitus laati vuonna 2012 hallitusohjelman mukaisesti sähköisen median viestintäpoliittisen ohjelman, joka annettiin selontekona eduskunnalle. Selonteossa arvioidaan kokonaisuutena televisio- ja radiotoiminnan tulevaisuutta, markkinakehitystä ja nykyisen toimilupajärjestelmän kehittämistarpeita, joiden avulla voidaan taata televisio- ja radiotarjonnan laatu ja monipuolisuus sekä kotimaisen sisältötuotannon säilyminen. Osana radiotoiminnan kehittämistoimenpiteitä selonteossa linjattiin, että kuluvalle toimilupakaudella käynnistetään toimia suomalaisen radiotoiminnan elinvoimaisuuden turvaamiseksi ja että erityistä huomiota kiinnitetään paikallisradiotoiminnan turvaamiseen. Tämän linjauksen pohjalta ministeriö asetti 11.9.2013 tehdyllä päätöksellä toimikaudelle 1.10.2013 - 30.4.2014 työryhmän, jonka tavoitteena oli selvittää toimia suomalaisen radiotoiminnan elinvoimaisuuden turvaamiseksi. Työryhmälle annettiin tehtäväksi laatia toimintasuunnitelma, johon nämä toimet kirjataan. Sähköisen median viestintäpoliittiseen ohjelmaan vuonna 2012 annetun liikenne- ja viestintävaliokunnan mietinnön mukaisesti toimintasuunnitelmassa oli huomioitava paikallisen identiteetin kannalta keskeisen ja muun muassa paikallisten ohjelmasisältöjen määrän osalta hiipuneen paikallisradiotoiminnan elvyttäminen ja kehittäminen. Keväällä 2014 tehdyllä ministerin päätöksellä työryhmälle myönnettiin jatkoaikaa 15.6.2014 asti.

Työryhmän puheenjohtajana toimi ministeriön Viestintämarkkinat-yksikön päällikkö Olli-Pekka Rantala. Toimintasuunnitelma on laadittu pääosin virkatyönä tiiviissä ja

säännöllisessä yhteistyössä työryhmän jäsenten kanssa. Toimintasuunnitelmaa laadittaessa työryhmän kokouksissa kuultiin myös työryhmän ulkopuolisia radioalan toimijoita, verkkotoimijoita ja etujärjestöjä, minkä ohella työryhmä järjesti kaksi laajempaa työpajaa, jotka olivat avoimia kaikille radiotoimijoille ja muille kiinnostuneille alan sidosryhmille. Lisäksi liikenne- ja viestintäministeriö tilasi työryhmän työn tueksi Markab Oy:ltä radioalan nykytilaa ja tulevaisuuden näkymiä koskevan selvitystyön, jonka rakenteeseen ja painopisteisiin koko työryhmällä oli mahdollisuus vaikuttaa sen alkuvaiheista lähtien. Toimintasuunnitelman viimeisessä kappaleessa esitetyt työryhmän ehdotukset toimenpiteiksi on valmisteltu edellä kuvattujen työryhmän keskustelujen, selvitysten ja sidosryhmäkuulemisten pohjalta.

2.2 Toimintasuunnitelman rakenne

Selvitys on jaettu kahteen pääosioon, joista ensimmäisessä käsitellään suomalaisen radioalan nykytilaa ja toimialaan vaikuttavia kansallisia ja kansainvälisiä taustatekijöitä, ja jälkimmäisessä kuvataan alan lähitulevaisuuden kehitysnäkymiä sekä esitetään niiden pohjalta toimenpide-ehdotuksia suomalaisen radiotoiminnan elinvoimaisuuden takaamiseksi. Koska radiotoiminnan nykytilannetta on kuvattu kattavasti ja melko yksityiskohtaisesti työryhmän työn tueksi tilatussa konsulttiselvityksessä, tämä toimintasuunnitelma kuvaa asiaa yleisluontoisemmin, ja toimintasuunnitelman painopiste on asetettu jälkimmäiseen, radioalan tulevaisuutta käsittelevään osioon.

Edellä kuvatun jaottelun mukaisesti selvitys alkaa radioalan toimijakentän kuvauksella, jonka jälkeen siirrytään kuvaamaan radioalan markkinoiden ja radion kuuntelun nykytilaa, radioalan teknistä ja oikeudellista ympäristöä sekä alan kansainvälisen kehityksen keskeisimpiä suuntauksia. Vallitsevan toimintaympäristön kuvaamisen jälkeen toimintasuunnitelmassa siirrytään tutkimaan radiotoimintaan liittyviä muutostrendejä ja niiden alalle tuomia haasteita ja toisaalta myös mahdollisuuksia. Muutostrendeissä keskitytään erityisesti radiotoiminnan markkinoiden kilpailutilanteen kehitykseen, mediakulutuksen ja -mainonnan kehitykseen, ohjelmasisältöön ja erityisesti ohjelmiston monipuolisuuteen ja paikallisuuteen liittyvään kehitykseen, radio-ohjelmien jakeluun eli viestintäverkkoihin ja päätelaitteisiin liittyviin kysymyksiin sekä radiotoiminnan kannalta keskeisiin tekijänoikeusasioihin. Toimintasuunnitelman keskeisin osio on kappale, jossa esitetään työryhmän ehdotukset sellaisiksi linjauksiksi ja toimenpiteiksi, joita tulisi toimeenpanna toimialan yritysten, järjestöjen sekä hallinnon organisaatioiden toimesta alan myönteisen kehityksen edistämiseksi. Toimenpiteet on jaoteltu lyhyen ja pidemmän aikavälin toimiin. Lyhyen aikavälin toimilla viitataan niihin toimiin, joiden toimeenpano voitaisiin aloittaa jo lähikuukausina ja joilla tavoitellaan konkreettisia tuloksia ja vaikutuksia jo ennen vuoden 2016 loppua. Pidemmän aikavälin toimenpiteillä puolestaan tarkoitetaan niitä toimia, joissa keskitytään radioalan isompiin tulevaisuuden kysymyksiin ja joiden toimeenpano käynnistyy tai painottuu vuoden 2016 jälkeiselle ajalle.

2.3 Radioalan toimijakenttä

Suomen radiotoiminta muodostuu Yleisradio Oy:n julkisen palvelun valtakunnallisesta ja alueellisesta radiotarjonnasta sekä monipuolisesta toimiluvanvaraisesta kaupallisesta ja pienemmässä määrin myös ei-kaupallisesta radiotarjonnasta. Yhteensä radiokanavia lähetetään Suomessa yhteensä yli 600 eri lähettimellä, joista samoilla lähetysasemilla voi olla useiden eri radiokanavien lähettimiä. Kuuluvuusalueen mukaan katsottuna Suomessa toimii valtakunnallisia ja osavaltakunnallisia sekä alueellisia ja paikallisia radiotoimijoita, joista osa lähettää useampaa kuin yhtä radiokanavaa. Seuraavissa alakappaleissa on kuvattu tarkemmin alan erilaisia toimijoita.

2.3.1 Valtakunnallinen ja osavaltakunnallinen radiotoiminta

Suomessa toimii tällä hetkellä 12 valtakunnallista tai ns. puolivaltakunnallista kaupallista radiokanavaa. Yleisradion kanavien tapaan Suomen Uutisradio Oy:n kanavan Radio Novan jakelu perustuu korkeissa mastoissa oleviin lähetysantenneihin ja suuriin lähetystehoihin, mistä johtuen se on peittoalueeltaan valtakunnallinen. Muiden 11 kanavan radioverkon väestöpeitto vaihtelee 25–86 prosentin välillä. Näiden 12 radiokanavan taustalla on yhteensä 8 eri mediayhtiötä. Nykyisistä radioalan toimijoista Suomessa suurin osa on kansainvälisten monimediatalojen tai radiotoimijoiden omistuksessa, kun taas sanomalehtitaloina aloittaneista kotimaisista mediayhtiöistä radiotoimialalla toimii enää muutama.

Valtakunnallisilla kaupallisilla radiokanavilla on merkittävä rooli niin tiedonvälittäjänä kuin viihdyttäjänäkin. Mainostajien näkökulmasta valtakunnallisesti tai lähes valtakunnallisesti kuuluva kaupallinen radio tarjoaa mahdollisuuden toteuttaa mainoskampanjoita erittäin tavoittavasti, kohdistetusti ja kustannustehokkaasti. Finnpanelin Kansallisen radiotutkimuksen mukaan Suomen kuunnelluin kaupallinen kanava vuonna 2013 oli MTV Oy:n kuuluva Radio Nova 8 prosentin osuudella. Kaikista radiokanavista kuunnelluin valtakunnallinen kanava oli Yle Radio Suomi.

Suomessa julkisen palvelun radiotoimintaa harjoittaa julkisen palvelun viestintäyhtiö Yleisradio Oy (Yle). Suomessa toimii kuusi Ylen FM-radiokanavaa. Lisäksi Ylellä on digitaali-jakelussa (DVB) kolme radiokanavaa. Ylellä on laissa (laki Yleisradio Oy:stä 1993/1380) säädettyjä julkisen palvelun tehtäviä. Lain mukaisesti Yle lähettää radiossa ohjelmia suomeksi, ruotsiksi, saameksi ja romanikielellä. Ylen ohjelmatoiminnan tulee tukea kansanvaltaa ja kansalaisten osallistumismahdollisuuksia tarjoamalla monipuolista tietoa, mielipiteitä ja keskusteluja sekä vuorovaikutusmahdollisuuksia. Yle tuottaa, kehittää ja säilyttää kotimaista kulttuuria, taidetta ja virikkeellistä viihdettä. Ohjelmistossa on myös lain mukaan otettava huomioon sivistys- ja tasa-arvonäkökohdat, tarjota mahdollisuus oppimiseen ja itsensä kehittämiseen sekä lähettää hartausohjelmia. Yle välittää myös viranomaistiedotuksia ja varautuu televisio- ja radiotoiminnan hoitamiseen poikkeusoloissa. Ylen toiminnasta vastaavat laissa määritellyt hallintoelimet, viime kädessä eduskunnan valitsema hallintoneuvosto. Yleä koskevan lainsäädännön valmistelee ja julkisen palvelun rahoituksen varmistaa valtioneuvosto. Lisäksi valtioneuvosto päättää yhtiön käyttöön tulevista radiotaajuuksista. Yleisradion julkisen palvelun kustannukset on katettu vuoden 2013 alusta lähtien yleisradioverolla, joka korvasi aiemmin käytössä olleen televisiomaksun. Yleisradiovero koskee henkilöiden lisäksi myös yrityksiä ja yhteisöjä.

2.3.2 Alueellinen ja paikallinen radiotoiminta

Luonteeltaan valtakunnallisten kanavien lisäksi Suomessa toimii yli 60 kuuluvuusalueeltaan huomattavasti rajallisempaa alueellista tai paikallista radioverkkoa. Paikallisradioiden tarkkarajainen määrittely on haastavaa, sillä monenlaiset erilaiset kaupalliset ja ei-kaupalliset kanavat tarjoavat jossain määrin paikallista ohjelmasisältöä. Usein paikallisradiolla viitataan yhden tai useamman kunnan alueella toimivaan, väestöltään tai elinkeinoiltaan yhtenäisen alueen radioon. Tavallisimmin paikallisradion kuuluvuusalue koostuu talousalueesta, mutta harvaan asutuilla alueilla ja pitkien välimatkojen maakunnissa paikallisradion kuuluvuusalueena saattaa olla myös koko maakunta. Joidenkin paikallisesti kuuluvien radioiden tavoitteena on edistää kuuluvuusalueensa kulttuuri- ja talouselämää, lisätä sananvapautta, sekä usein myös ottaa huomioon ohjelmistossaan kuuluvuusalueensa vähemmistöryhmät ja voittoa tavoittelemattomat vapaaehtoisjärjestöt. Toisaalta on kuitenkin huomattava, että eri radiokanavilla on hyvin erilaisia kohderyhmiä ja sisältötavoitteita, eikä kaikkien

paikalliseen ja alueelliseen radiotoimintaan tarkoitetuilla toimiluvilla toimivien kanavien tehtävänä ole keskittyä alueen paikalliseen sisältöön.

Toimiluvanvaraisten toimijoiden ohella Yle Radio Suomi on merkittävä alueellinen radiotoimija, jonka sisältö tuotetaan arkisin 18 maakuntaradiossa kattaen koko Suomen. Ruotsinkielinen Radio Vega palvelee suomenruotsalaista kuulijakuntaa viidellä aluepaikkakunnallaan.

2.3.3 Yhteisöradiotoiminta ja muu radiotoiminta

Yhteisöradiolla tarkoitetaan yleensä yhteisöllisesti ylläpidettyä paikallis- tai lähiradiota. Yhteisöradiotoimintaan sisältyy tyypillisesti esimerkiksi kansalaisjärjestö-, työtuki- ja kuntoutustoimintaa, ja yhteisöradiot tarjoavat kansalaisille mahdollisuuden oppia mediataitoja ja toteuttaa viestinnällisiä oikeuksiaan käytännössä. Näin ollen yhteisöradiotoiminnan elinvoimaisuuden edistäminen muun radiotoiminnan rinnalla on tärkeää paitsi radiotoiminnan kokonaisuuden näkökulmasta myös laajemmasta yhteiskunnallisesta perspektiivistä tarkasteltuna. Suomessa yhteisöradiotoiminta on tällä hetkellä melko vähäistä: vakiintuneempia yhteisöradiotoimijoita on vain muutamia, ja ne harjoittavat toimintaa lähinnä isoimmissa väestökeskittymissä. Yhteisöradioiden rahoitusmalli perustuu tyypillisesti siihen, että radiokanava vuokraa lähetysaikaa muille yhteisöille ja yksityishenkilöille. Viestintälainsäädäntö ei myöskään aseta rajoituksia jatkuvalla toimiluvalla toimivan yhteisöradion mainosrahoitukselle.

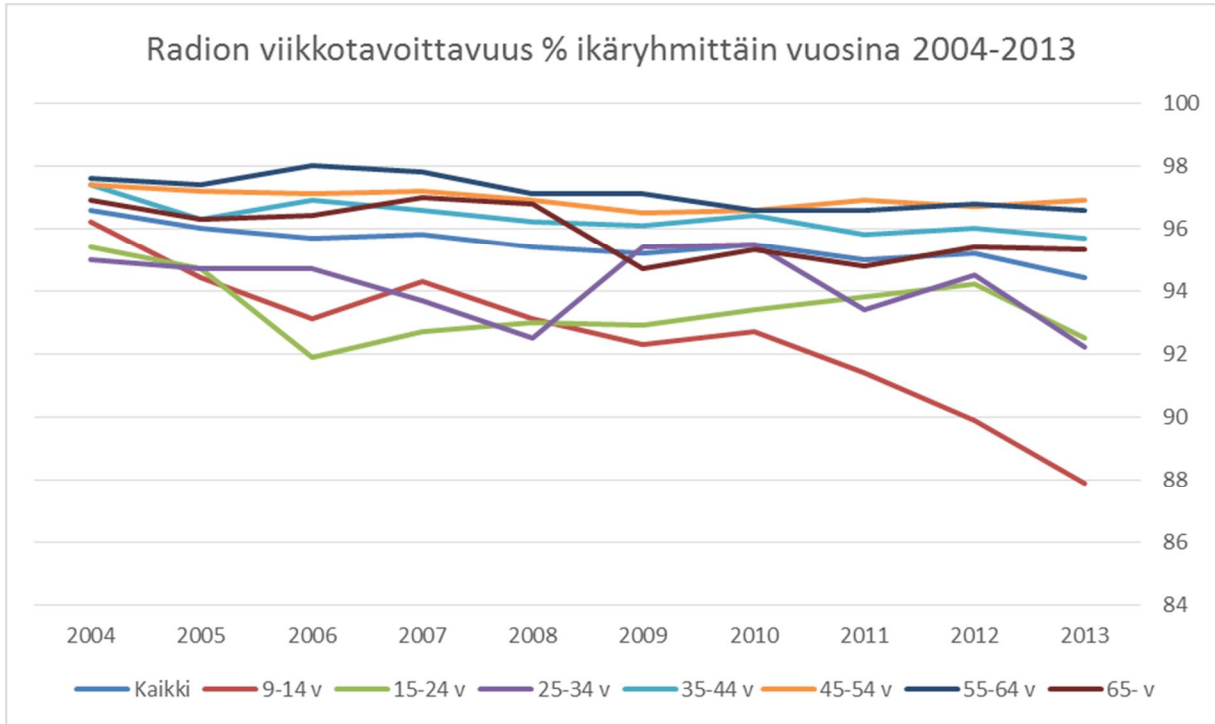
Valtakunnallisesta, osavaltakunnallisesta ja paikallisesta radiotoiminnasta koostuvan julkisen palvelun ja kaupallisen radiotoiminnan sekä niin kutsutun yhteisöradiotoiminnan ohella Suomessa toimii myös muun muassa opetustoimintaan tarkoitettuja radioita. Myös kaupallisilla radioilla ja erityisesti yhteisöradioilla voi olla jotakin opetustoimintaan liittyvää toimintaa, mutta varsinaisten radiotuotannon koulutusohjelmaan kuuluvien radiokanavien ja yhteisöradioiden keskeisin ero on lähinnä toiminnan rahoituksessa: opetustoiminnan päärahoittajana on useimmiten julkishallinto.

Vakinaisten toimilupien järjestelmää täydentävät kaupallisesti ja ei-kaupallisesti käytetyt lyhytaikaisen radiotoiminnan taajuudet, joilla toimintaa saa harjoittaa Viestintäviraston myöntämien lyhytaikaisten toimilupien nojalla. Lisäksi radiotoimintaa voidaan harjoittaa matalammilla tehoilla (säteilyteho enintään 50 W) pienemmillä palvelualueilla ilman toimilupaa eli pelkästään Viestintäviraston myöntämän teknisen radioluvan nojalla. FM-kanavien tarjontaa täydentää netin kautta saatavilla olevat yli 20 000 nettiradiokanavaa, joista Suomessa tuotettuja oli vuoden 2014 alussa reilu 60 kanavaa.

2.4 Radion kuuntelu ja kuuntelijat

Radion kuuntelijaluvut Suomessa ovat korkeita verrattuna esimerkiksi kulttuurillisesti ja taloudellisesti samantapaisiin muihin Pohjoismaihin. Viikoittain radiota kuuntelee noin 95 prosenttia suomalaisista ja päivittäin radio tavoittaa hieman alle 80 prosenttia yli 9-vuotiaista suomalaisista. Kaupallisen radion osuus kuunteluluvuista on verrattain suuri. Finnpanelin Kansallisen radiotutkimuksen mukaan kaupallinen radio tavoittaa viikoittain noin 75 ja Yle noin 61 prosenttia yli 9-vuotiaista suomalaisista. Esimerkiksi Ruotsissa kaupallisen radion osuus kuuntelijoista on reilu 20 % ja yleisradioyhtiön osuus taas lähes 80 %. On kuitenkin huomioitava, että ruotsissa harjoitetaan erilaista toimilupapolitiikkaa.

Kuitenkin viimeisen kymmenen vuoden aikana radion kuuntelu on ollut tasaisessa laskussa kaikissa ikäryhmissä, erityisesti alle 35-vuotiaissa.

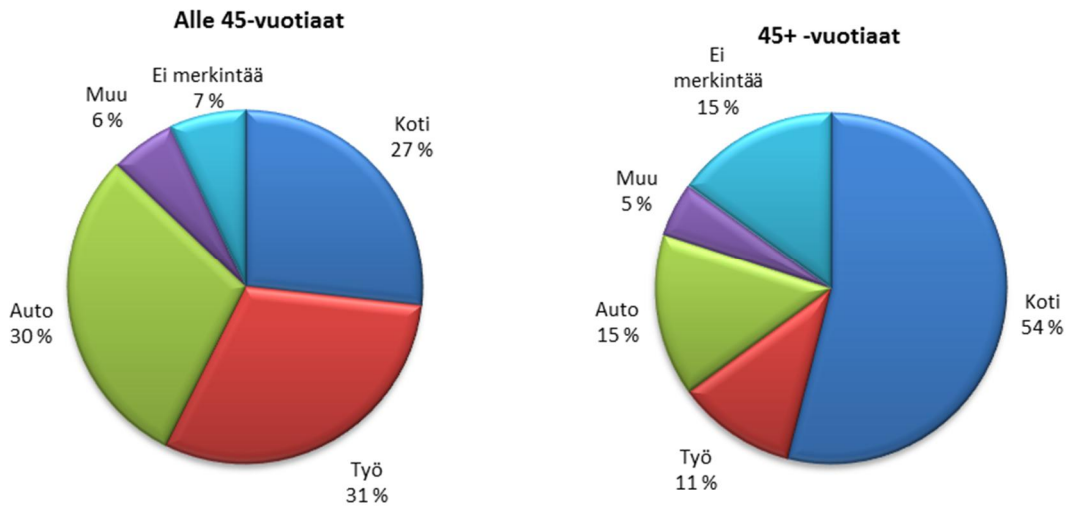

Lähde: KRT, Finnpanel Oy, vuosiraportit

Keskimäärin radiota kuunnellaan päivässä 3 tuntia 3 minuuttia. Vaikka radio on edelleen ajalla mitattuna yksi käytetyimmistä medioista, on sen kuuntelu-aika vähentynyt. Päivittäinen kuunteluun käytetty aika on laskenut kymmenessä vuodessa yli 20 minuutilla radion taistellessa kuluttajien mediaan käytetystä ajasta. Radion kuuntelu ajoittuu yleensä aamuun ja työpäivään. Radion kuunnelluin vartti on aamulla klo 8–8.15. Tutkimukset ovat osoittaneet, että pääosin radion kuunteluun käytetty aika ei ole ensisijaistoiminnan aikaa, vaan radio toimii usein taustalla muun tekemisen ohessa. Tämä selittää osin radiotoiminnan suhteellisen hyvää menestystä median murroksessa, koska radiota voidaan kuluttaa yhtäaikaaisesti internetin ja sosiaalisen median kanssa. Mediakulutuksen muutos ei vie radiolta käyttäjiä tai tulopohjaa samassa mitassa ja samalla nopeudella kuin esimerkiksi painetulta medialta tai televisiolta.

Suomalaiset ovat suosikkikanavilleen uskollisia radionkuuntelijoita ja kuuntelevat päivittäin noin 1,6 radiokanavaa. Lisääntynyt tarjonta sekä kuluttajien mediakäyttötymisen muutos ovat hieman kasvattaneet kuunneltujen asemien määrää: Vuonna 2003 viikossa kuunneltiin keskimäärin 2,7 asemaa, nyt vastaava luku on 2,9. Yli neljää asemaa kuuntelevien kuluttajien määrä on kasvussa.

Koko väestössä koti on selkeästi kuunnelluin paikka. Sen osuus on kuitenkin hiljalleen vähentynyt samaan aikaan kun työpaikkakuuntelun ja autokuuntelun osuus on kasvanut. Muutos ei kuitenkaan jakaudu tasaisesti koko maahan. Työssäkäyvän väestön osalta radio tavoittaa autosta eniten ja työpaikalta kertyy selkeästi eniten minuutteja. Asuinpaikka ei niinkään vaikuta kuuntelupaikkaan, vaan eri kuuntelupaikkojen suosio jakautuu melko samankaltaisesti niin kaupungeissa kuin maaseudulla.

Radion kuuntelupaikat, lähde: Finnpanel Oy, KRT 2013

Kuuntelupaikan jakautuminen asuinpaikan mukaan, kaikki yli 9-vuotiaat:

	Pääkaupunki-seutu	Turku ja Tampere	Jyväskylä, Lahti, Oulu, Kuopio ja Pori	Muut kaupungit	Taajaan asutut kunnat	Maaseutu-maiset kunnat
Koti	44 %	45 %	44 %	44 %	43 %	46 %
Auto	19 %	19 %	21 %	20 %	21 %	19 %
Työ	17 %	17 %	17 %	18 %	19 %	18 %
Muu / ei vastausta	20 %	19 %	18 %	17 %	17 %	16 %

Lähde: KRT, Finnpanel, 2013

Tiivistettynä keskeisimmät radionkuuntelun tunnusluvut vuosina 2003 ja 2013:

	2003	2013
Radion kuuntelua päivittäin	3:26	3:03
Radioiden lkm kotitalouksissa	4*	6
Radion viikkotavoittavuus	97 %	94 %
Radion päivätavoittavuus	82 %	76 %
Kuunnelluin arkivartti (8-8.15)	1 365 000	1 320 000
Autokuuntelun osuus	18 %	20 %
Kuunneltuja kanavia päivässä	1,5	1,6
Kuunneltuja kanavia viikossa	2,7	2,9

Lähde: KRT, Finnpanel, vuosiraportit 2003 ja 2013

Enemmistö radio-ohjelmista vastaanotetaan pääosin FM-vastaanottimella. Kuuntelu netin ja mobiililaitteiden kautta on kehittynyt hitaasti, mutta tasaisesti: nettikuuntelu tavoittaa viikoittain reilun kymmenyksen ja kännykkäkuuntelu hieman pienemmän osan väestöstä. Kännykkäkuuntelun välineenä applikaatiot ovat nostaneet osuuttaan ja niiden kasvun uskotaan jatkuvan uusien applikaatiokehityksien myötä. Internetin välityksellä kuuntelu on selvästi tyypillisempää nuoremmalla sukupolven edustajien keskuudessa: 15–24-vuotiaista suomalaisista reilu 20 prosenttia kuuntelee viikoittain radiota internetin välityksellä.

2.5 Radioalan taloudellinen tila ja tulonlähteet

Kaupallisen radiotoimialan yhteenlaskettu kokonaisliikevaihto vuonna 2013 oli noin 52,7 miljoonaa euroa. Laskua edelliseen vuoteen kertyi 4,8 prosenttia. Radiotoimialan liikevoitto oli alle viisi prosenttia liikevaihdosta. Tämä tarkoittaa noin 2,5 miljoonaa euroa. Neljän johtavan mediatyhtiön markkinaosuus on yhteenlaskettuna yli kolme neljännestä ja muiden radiotoimijoiden yhteenlaskettu markkinaosuus on näin ollen yhteensä vajaa neljännes kokonaismarkkinasta. Yleisradion liikevaihto vuonna 2013 oli 466 miljoonaa euroa. Radion ohjelmatarjontaan Yleisradio käytti kyseisenä vuonna 73 miljoonaa euroa.

Kaupallisten radiokanavien kuuntelu on kuluttajille maksutonta. Kuten useimmissa muissa maissa, myös Suomessa, missä tarjolla ovat julkisen palvelun kattavat ohjelmistot ja yhä kasvava maksuton mediatarjonta netin kautta, on hyvin vaikea nähdä suoran kuluttajarahoituksen toimivan radiotoiminnan tulonlähteenä myöskään tulevaisuudessa. Toisaalta on kuitenkin huomattava, että esimerkiksi internetin musiikkipalveluissa maksullisuutteen on jo osittain siirrytty, kun muun muassa Spotify-palvelun tilaajat ovat "ostaneet" mainokset pois musiikkivirrastaan. Näin ollen radiomainonta on käytännössä kaupallisten radiotoimijoiden ainoa tulonlähde, jota ilman nykyisenkaltainen radiotoiminta ei ole mahdollista. Kaupallinen radio on kiinnostava mainosvälineenä erityisesti päiväsaikaan. Mainonta perustuu valtaosin siihen, että radiokanavat keräävät yleisönsä tietyllä kuuntelijaprofiililla ja myyvät mainostajille mainosaikaa tähän nimenomaiseen yleisöön kohdistettavia mainoksia varten. Joidenkin tutkimusten mukaan radio on mainostajien ja mainonnan suunnittelijoiden näkökulmasta katsottuna useimmiten tukimedia, jolla haetaan toistoa ja vahvistusta televisio- tai printtivetoiselle mainoskampanjalle, mutta toisaalta joillekin hankkeille radiomainonta voi olla hyvin tehokas ainoanakin markkinointivälineenä.

Vuonna 2013 Suomessa käytettiin radiomainontaan yhteensä vajaa 52,7 miljoonaa euroa. Radion osuus mediamainonnan markkinointikuluista samana vuonna oli 4,4, %. Median murroksesta ja heikosta kansallisesta kokonaistaloudesta huolimatta radion osuus mediamainonnasta on pysynyt kohtuullisen tasaisena. Viime vuosina valtakunnallisen mainosrahoituksen osuudessa paikalliseen mainonnan osuuteen nähden ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia. Vuonna 2013 valtakunnallisen ja paikallisen mainonnan suhde oli 75/25. Toisaalta paikallisen radion tavoitavuus ja kuunteluosuus ydinalueellaan voi olla huomattava, ja paikallisradiotoiminnassakin voi siten olla potentiaalia kasvattaa mainosrahoitusta mikäli toimijat onnistuvat löytämään kullakin alueella sopivat toimintamallit.

Mediamainonta on ollut viime ajat laskussa, ja tämä on osin vaikuttanut myös radiotoiminnan tuottamiin mainostuloihin. Rahassa mitattuna radiomainonnan määrä on ollut laskussa vuodesta 2011 lähtien. Kotimaisten mediatoimijoiden toimintaedellytyksiin liittyvän kehityksen taustalla ovat erityisesti mediamarkkinoiden jatkuva globalisoituminen, mainospanostusten siirtyminen digitaalisiin kanaviin ja digitalisoitumisen tuomat kerrannaisvaikutukset sekä samaan aikaan vaikuttava kokonaistalouden laskusuhdanne. Radiotoimintakin joutuu toiminnan siirtyessä internetiin kilpailemaan mainontaan käytettävistä euroista muun internetmainonnan kanssa. Tällöin vaarana on, että kotimaisessa kansantaloudessa pysyneet mainospanostukset menevät ulkomaisille yritysille. Toisaalta vuoden 2014 ensimmäisinä kuukausina on ollut nähtävissä jälleen positiivisempaa kehitystä suomalaisen radiomainonnan osalta: RadioMedia ry:n keräämien tuoreiden liikevaihtotietojen mukaan Suomen kaupalliset radiot myivät huhtikuussa 2014 radiomainontaa 9,4% enemmän kuin edellisellä vuonna samaan aikaan ja sekä paikallinen että valtakunnallinen radiomainonta on kasvussa. Kumulatiivisesti mitattuna toimiala on 8,8% edellisvuotta edellä.

Radiolla on paikkansa netti- ja mobiilijakelussa, mutta uudessa ympäristössä radio kohtaa myös uudenlaista kilpailua. Muun ohella sen aiempi asema musiikkitarjonnan ja musiikkijakelun johtavana alustana on uhattuna. Netin kautta toimivat Spotifyn tyyppiset musiikkipalvelut ovat ottaneet paikkansa ja kuluttajat ovat valmiit jopa maksamaan niiden palveluista suoraan omasta kukkarostaan. Lisäksi näiden palvelujen ilmaisversiot kilpailevat periaatteessa radionkin kanssa mainosmarkkinoilla, mutta vielä toistaiseksi niiden vaikutus radioliiketoimintaan ei ole ollut kovinkaan dramaattinen. Puhtaiden musiikkipalvelujen ohella esimerkiksi YouTube on erittäin merkittävä jakelualusta myös puhtaalle audio-sisällölle ja siinä mielessä se on samantyyppinen haastaja radiolle kuin se on perinteiselle televisiotoiminnallekin. Radio on kuitenkin edelleen vahva vaikuttaja musiikkiliiketoiminnassa. Yksi esimerkki tästä Suomessa on kotimaisen iskelmämusiikin viimeaikainen nousu, joka luetaan osaltaan juuri kotimaiseen iskelmään erikoistuneiden kanavien ja ohjelmaformaattien ansioksi. Uusien jakeluteiden kehittyminen tarjoaa siis kotimaisille radiotoimijoille sekä haasteita että mahdollisuuksia. Keskeistä suomalaisen radioliiketoiminnan elinvoimaisuuden kannalta onkin se, missä määrin netin musiikkipalvelut korvaavat perinteisen radiokuuntelun roolin tiettyjen väestöryhmien kohdalla ja miten tämä vaikuttaa radiotoimijoiden ansaintamalleihin ja koko liiketoimintaan.

2.6 Radiotoiminnan muu yhteiskunnallinen merkitys

Vaikka radiotoiminnan osuus kokonaistaloudesta on verrattain pieni, radiolla on kiistattomasti erittäin merkittävä yhteiskunnallinen vaikutus. Radion kautta kuuntelijat saavat tietoa yhteiskunnassa tapahtuvista asioista, ja hätä-, vaara- ja muissa poikkeustilanteissa radio välittää kansalaisille viranomaisten tiedotteita silloinkin, kun tieto ei välttämättä kulje muita jakelukanavia pitkin. Tiedonvälittäjän roolin lisäksi radio-ohjelmat ja musiikkisisällöt sivistävät ja viihdyttävät ja kehittävät sen myötä kansallista kulttuuria ja luovat uusia ilmiöitä sekä edistävät musiikkiteollisuuden ja erityisesti kotimaisen musiikin leviämistä. Paikallisesta ja alueellisesta näkökulmasta katsottuna erilaisilla radioilla on katsottu olevan huomattava merkitys niin paikallisen yritys- ja kulttuurielämän edistämisessä kuin asukkaiden yhteisöllisyyden ja sosiaalisten tarpeiden tyydyttämisessä.

Kaupallisen radiotoiminnan työllistävä vaikutus vuonna 2012 oli noin 500 henkilötyövuotta. Kun mukaan lasketaan Ylen työntekijät, freelancerit, yksityiset sisällöntuottajat, yhteisö- ja oppilaitosradiot, nettiradiot sekä saman yhtiön muiden medioiden kanssa yhteiset toiminnot, on radiotoiminnan työllistävä vaikutus kaiken kaikkiaan noin kaksinkertainen. Suurten monimediatalojen radiotoiminnot tekevät yhä enemmän yhteistyötä televisiopuolen kanssa muun muassa uutishankinnassa ja muussa ohjelmatuotannossa sekä jakelussa ja teknisten alustojen käytössä. Radiotoiminnan yksiselitteinen erottaminen monimediatalojen muusta toiminnasta on siten nähty yhä vaikeammaksi. Niin kaikissa suurissa kaupallisissa mediataloissa kuin Yleisradiossakin radio on integroitumassa osaksi kokonaistarjontaa, ja kaupallisessa mielessä se on yksi komponentti mediamyynnin kokonaisuudessa. Näin ollen radioalan tarkan työllisyysvaikutuksen mittaaminen on nykytilanteessa haastavaa.

2.7 Radiotoiminnan tekninen ympäristö

Lähes kaikki radiotoiminta Suomessa perustuu ULA-taajuuksien ja FM-modulaation käyttöön. FM viittaa analogiseen taajuusmodulaatioon (Frequency Modulation) ja ULA käytössä olevaan taajuusalueeseen, joka Euroopassa on 87,5 – 108 MHz. Suomen FM-verkko on kattava ja hyvin ylläpidetty. Kuluttajan kannalta keskeinen seikka on kuuntelun helppous: laitteet ovat tuttuja ja koko maassa on lähes täydellinen sisäpeitto. Suomalaisilla on mahdollisuus kuunnella keskimäärin 20:a analogista radiokanavaa

asuinpaikallaan, mutta määrä vaihtelee suuresti asuinpaikasta riippuen. FM-radiojakelu toteutetaan pääosin Digita Oy:n ja pieneltä osin myös Telemast Nordic Oy:n tai radiotoimijoiden omissa antenniverkoissa. FM-lähetteet ovat saatavilla myös kaapeli-TV-verkoissa ("analogiset radiokanavat") hiukan paikallisesta antennijakelusta poikkeavin taajuuksin.

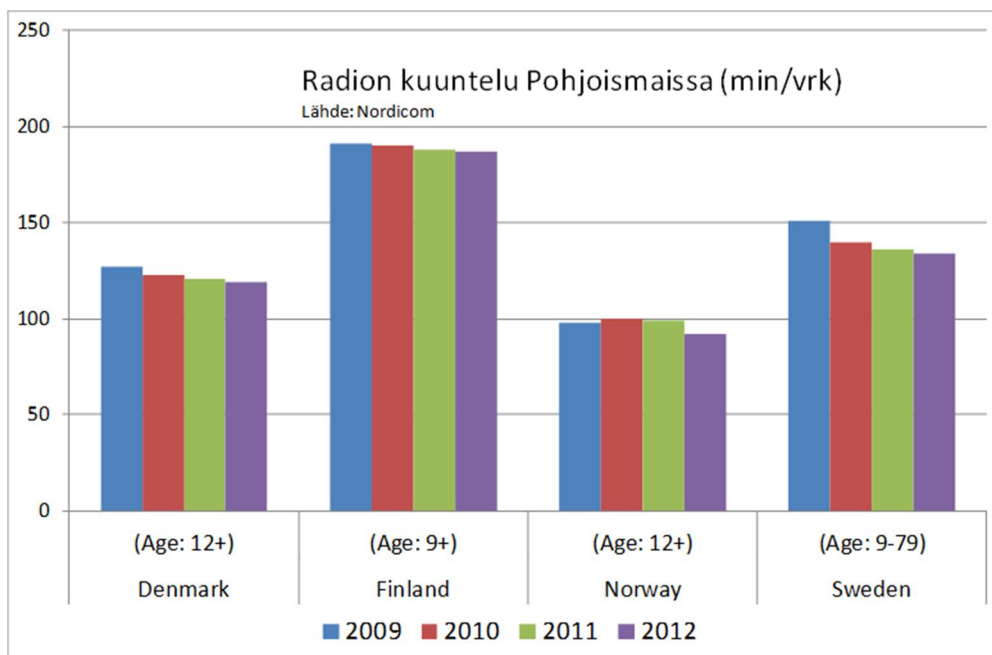
Nykyinen FM-radion toimilupakausi on 2012 - 2019. Vuoden 2012 alussa uusia toimilupia myönnettiin lisää hieman yli 40:lle taajuudelle ja vuonna 2013 vielä noin 80:lle uudelle taajuudelle. Tällä hetkellä taajuuksia on käytössä yhteensä yli 1000 kpl. Näistä Yleisradion verkot varaavat 265 taajuutta, kaupalliset valtakunnalliset verkot noin 300 taajuutta ja alueelliset ja paikalliset verkot noin 200 taajuutta. Näiden taajuuksien lisäksi lyhytaikaisessa tai pienimuotoisessa toiminnassa on käytössä noin 300 taajuutta.

Lyhyitä, keskipitkiä ja pitkiä radioaaltoja käyttävää AM-radiotoimintaa varten Suomessa on tällä hetkellä vain lyhytaikaisia radioasemia. Viimeisimpänä Digita Oy:n tytäryhtiö Digi Waves Oy lopetti kesällä 2013 lähetykset Porin lyhytaaltokeskuksesta, josta viimeisenä toimijana ohjelmaa lähetti kiinalainen CRI ja joka aiemmin palveli Yleisradion ulkomaanpalvelua. Liikenne- ja viestintäministeriö kuitenkin pyysi alkuvuonna 2014 radiotoimialan näkemyksiä AM-radiotoimintaan tarkoitettujen taajuuksien haettavaksi julistamisesta, ja tällöin kolme ulkomaista toimijaa sekä kolme suomalaista toimijaa esitti kiinnostuksensa tällaisen radiotoiminnan harjoittamiseen. Mahdollisia uusia AM-toimilupia koskeva prosessi on tällä hetkellä kesken.

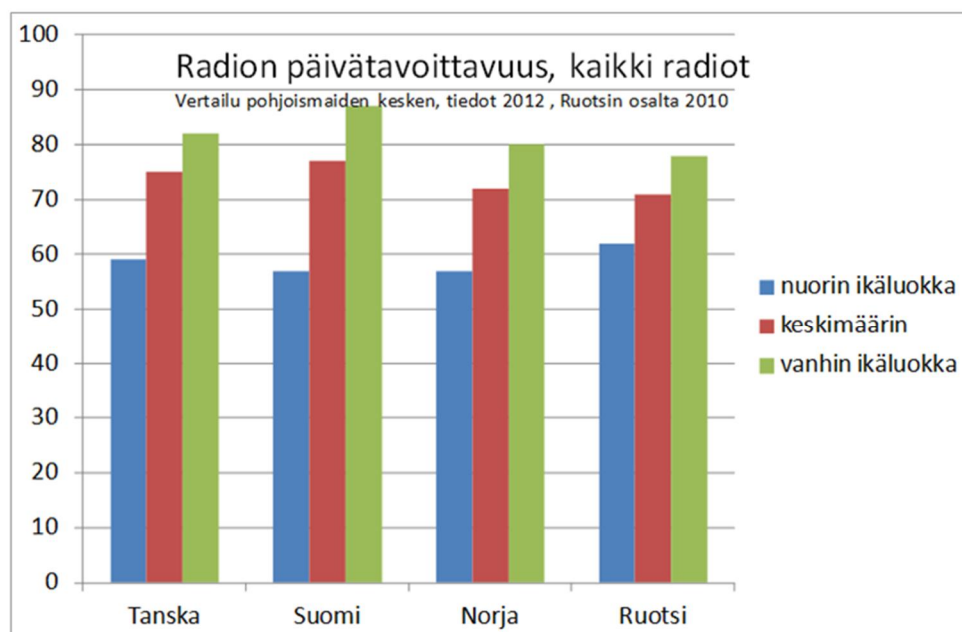
Suomessa ei ole digitaalisia maanpäällisiä ääniradioverkkoja. Digitaaliradiota (DAB) lähetettiin Suomessa koeluonteisesti 1997–2005, jolloin se ei kuitenkaan saavuttanut merkittävää suosiota kuuntelijoiden keskuudessa. Monessa Euroopan maassa on FM-verkkojen rinnalla digitaaliradiolähetyksiä. Tällä hetkellä eniten käytetty digitaaliradiotekniikka Euroopassa on DAB ja sen tuoreempi versio DAB+. Näiden lisäksi olemassa on myös lukuisia muita digitaaliradiotekniikoita. Suomessa digitaalista radiotoimintaa voidaan harjoittaa pienessä määrin television digitaalisessa antenniverkossa.

2.8 Radiotoiminnan kansainvälinen kehitys

Muut Pohjoismaat ovat luonnollisia vertailukohteita Suomen radiotoiminnalle niiden samankaltainen väestön koko, koulutus ja kulttuuri sekä yhteiskuntarakenteet ja talouselämä huomioon ottaen. Suomessa radiota kuunnellaan kuitenkin keskimäärin vielä enemmän kuin muissa Pohjoismaissa. Selittäviä tekijöitä eri Pohjoismaiden eroille radion kuuntelussa on useita aina kulttuurillisista tekijöistä radiomarkkinoiden rakenteeseen ja tarjottavaan ohjelmasisältöön. Myös radion tavoitavuudesta eri pohjoismaissa löytyy tilastotietoa. Tutkimusten mukaan myös radion keskimääräinen tavoitavuus on Suomessa korkeinta keskimääräisen kuuntelumäärän lisäksi. Asiaa käsittelevissä tilastoissa on eroja muun muassa erilaisista mittaustavoin johtuen, mutta esimerkiksi seuraavat pohjoismaisen tietokeskuksen Nordicomien taulukot kuvastavat edellä kerrottua tilannetta:

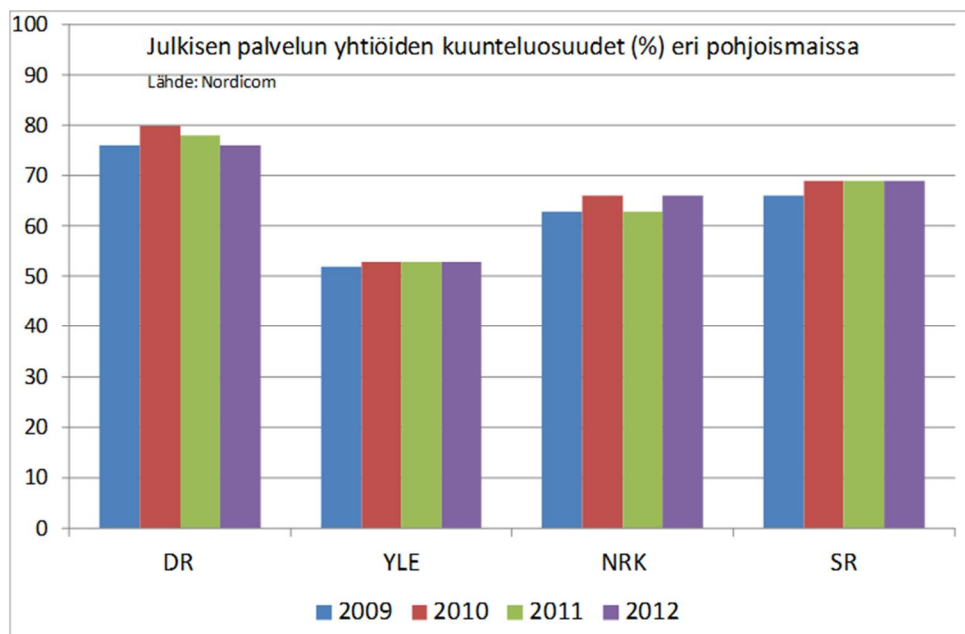

Lähde: Nordicom, <http://www.nordicom.gu.se/?portal=mt>

Lähde: Nordicom, <http://www.nordicom.gu.se/?portal=mt>

Kuuntelun jakautuminen julkisen ja kaupallisen radiotoiminnan välillä vaihtelee jossain määrin eri maissa. Suomessa julkisen palvelun osuus kokonaiskuuntelusta on selvästi pienin, eli toisin sanoen kaupallisen radion osuus on Suomessa suurin. Tämän voidaan katsoa osaltaan osoittavan sitä, että kilpailu näyttää lisäävän tarjontaa ja kasvattavan kokonaismarkkinaa.

Lähde: Nordicom, <http://www.nordicom.gu.se/?portal=mt>

Internetin kautta tapahtuvan radiokuuntelun osuus on kaikissa Pohjoismaissa vielä vähäistä, muutamia prosentteja kokonaiskuuntelusta. Internet kuitenkin kasvaa vahvasti. Kokonaisuutena internet-mainonta on muissa pohjoismaissa ohittanut TV-mainonnan jo vuosia sitten.

Pohjoismaiden ohella myös Iso-Britannia (UK) on hyvä vertailukohde suomalaista radioalaa arvioitaessa. Iso-Britannian julkisen palvelun yhtiö BBC on yleisradiotoiminnan esikuva monella tapaa, vaikkakin brittimarkkinat ovat Suomen markkinoita huomattavasti suuremmat. Yhdysvaltojen radiotoiminta taas on osa suurta ja erittäin kaupallista markkinaa ja siinä mielessä se eroaa pohjoismaisesta radiomaisemasta. Toisaalta Yhdysvallat näyttää suomalaisellekin toiminnalle suuntaa muun muassa musiikkipalvelujen ja nettiradion kehityksen suhteen.

2.9 Radioalan oikeudellinen kehys

Radiotaajuudet ovat rajallinen luonnonvara, jolla on huomattavan suuri yhteiskunnallinen, kulttuurinen ja taloudellinen merkitys. Näin ollen on ollut perusteltua kohdentaa radiotoimintaan osin elinkeinovapautta rajoittavaa erityissääntelyä, joka poikkeaa laajuudeltaan useimpien muiden toimialojen sääntelystä.

Radiotoiminnan harjoittamisen kannalta keskeisin voimassa oleva säädös on Laki televisio- ja radiotoiminnasta (1998/744). Lakia sovelletaan radiotoimintaan, jossa käytetään Suomen myöntämää radiotaajuutta tai Suomessa sijaitsevaa jakeluverkkoa. Laki sisältää toimiluvan myöntämistä ja peruuttamista, ohjelmistojen sisältöä ja mainontaa, teleostolähetyksiä ja sponsorointia sekä poikkeusoloihin varautumista koskevia säännöksiä.

2.9.1 Radiotoiminnan luvanvaraisuutta koskeva sääntely

Voimassa olevan lainsäädännön mukaan radiotoiminta Suomessa edellyttää ohjelmistotoimilupaa aivan pienitehoisia, alle 50 W:n tehoisia lähettämiä lukuun ottamatta. Lisäksi radiolähettimellä pitää olla Viestintäviraston myöntämä radiolupa, jossa määritellään lähetyksessä käytettävät tekniset parametrit. Pidempiaikaiseen, yli kolme kuukautta kestäväan analogisen radiotoiminnan harjoittamiseen on televisio- ja radiotoiminnasta annetun lain mukaan haettava toimilupaa valtioneuvostolta. Yleisradio Oy voi harjoittaa radiotoimintaa ilman toimilupaa. Toimilupa antaa oikeuden lähettää tai pitää tarjolla ohjelmistoja. Toimilupa on sidottu siinä yksilöityihin radiotaajuuksiin. Liikenne- ja viestintäministeriö julistaa luvat haettaviksi joko toimilupakauden vaihtuessa, taajuuksien vapautuessa jonkun toimijan käytöstä tai kun kokonaan uusia taajuuksia on mahdollista ottaa käyttöön.

Julistaessaan haettavaksi ja myöntäessään toimilupia toimilupaviranomaisen tulee asianomaisella alueella harjoitettava radiotoiminta kokonaisuudessaan huomioon ottaen pyrkiä sananvapauden edistämiseen sekä turvaamaan ohjelmistotarjonnan monipuolisuus sekä yleisön erityisryhmien tarpeet. Lupa voidaan myöntää luonnolliselle henkilölle, yhteisölle tai säätiölle, joka on vakavarainen, ja jolla on ilmeinen kyky säännölliseen toimiluvan mukaiseen toimintaan. Laista annetun hallituksen esityksen (HE 34/1998 vp) sekä perustuslakivaliokunnan siitä antaman lausunnon (PeVL 19/1998) mukaisesti lupaviranomaisen on pyrittävä estämään viestinnän sellainen keskittyminen, joka olisi omiaan vaarantamaan perusoikeutena turvattua sananvapautta. Toimilupa myönnetään yhdelle tai useammalle edellytykset täyttäneelle hakijalle. Valintatapa on luonteeltaan kilpailu, jossa hakijat asetetaan edellä esitettyjen seikkojen perusteella paremmuusjärjestykseen. Uusia taajuuksia myöntäessään valtioneuvosto on lähtökohtaisesti pyrkinyt siihen, että vapaana oleva uusi taajuus myönnettäisiin ensisijaisesti jollekin siitä kiinnostuneelle uutena toimilupana ja toissijaisesti lisättäisiin laajentamaan olemassa olevan toimijan taajuuskokonaisuutta. Jokaisen uuden taajuuden kohdalla tilanne on kuitenkin arvioitu tapauskohtaisesti.

Toimilupaviranomaisella on oikeus antaa toimilupiin liittyviä ohjelmatoimintaa koskevia, ohjelmiston monipuolisuuden ja yleisön erityisryhmien tarpeiden turvaamisen kannalta tarpeellisia määräyksiä. Toimilupaviranomaisella on myös oikeus antaa määräyksiä, jotka koskevat lähetyksen alueellista kuuluvuutta, vuorokautista lähetysaikaa sekä lähetystekniikkaa ja siirtokapasiteettia.

Toimiluvan voimassaoloaikana valtioneuvoston myöntämää toimilupaa voidaan muuttaa toimiluvanhaltijan pyynnöstä tai suostumuksella. Toimilupaa voidaan muuttaa muutoinkin, jos se on teknisestä kehityksestä tai luvanvaraisen toiminnan toimintaedellytyksissä tapahtuvasta olennaisesta muutoksesta johtuvasta erityisestä syystä välttämätöntä. Valtioneuvosto on aiemmin suhtautunut kriittisesti toimilupien ehtojen muuttamiseen, kun on ollut kyse ohjelmiston sisältöön liittyvistä muutoksista. Televisio- ja radiotoimintaa koskevaa ohjelmistotoimilupajärjestelmää tullaan nyt kuitenkin sähköisen median viestintäpoliittisessa ohjelmassa tehtyjen linjausten mukaisesti keventämään. Tietoyhteiskuntakaaren (HE 221/2013) yhteydessä hyväksytyssä valtioneuvoston lausumassa linjataan, että valtioneuvosto toimilupaviranomaisena voi ottaa toimilupapäätöksissään huomioon hallituksen esityksessä ehdotetut toimilupasääntelyä joustavoittavat ja keventävät muutosehdotukset siten kuin se voimassa olevien viestintämarkkinalain (393/2003), televisio- ja radiotoiminnasta annetun lain (744/1998) ja radiotaajuuksista ja telelaitteista annetun lain (1015/2001) toimilupamenettelyä tai taajuushallintoa koskevien säännösten mukaan on mahdollista. Tämä mahdollistaa muun muassa radiotoiminnan ohjelmistotoimilupien nykyisenkaltaisesta ehdottomasta sisältötulkinnasta luopumisen jo ennen tietoyhteiskuntakaaren voimaantuloa silloin, kun se on markkinoiden kehityksen kannalta tarkoituksenmukaista.

Toimilupaa ei saa siirtää toiselle. Lupa raukeaa, jos haltija siirtää sen. Toimilupaviranomaisen on päätöksellään vahvistettava raukeaminen. Jos tosiasiallinen määräysvalta toimiluvan haltijaan nähden muuttuu, toimilupaviranomainen voi hyväksyä muutoksen tai peruuttaa toimiluvan. Sama koskee toimilupaviranomaisen toimivaltaa silloin, jos toimiluvan haltijan tosiasiallinen määräysvalta toimiluvan mukaiseen toimintaan nähden muuttuu siten, että toimiluvan haltijaa ei enää voida pitää toimiluvan mukaisen toiminnan osalta lain mukaisena radiotoiminnan harjoittajana. Siirrosta tai muutoksesta on välittömästi ilmoitettava toimilupaviranomaiselle. Toimiluvan haltija voi pyytää asiasta ennakkopäätöksen. Viranomaisen tulee antaa päätös kahden kuukauden kuluessa ilmoituksen tai hakemuksen saapumisesta. Toimilupaviranomainen voi hyväksyä tosiasiallisen määräysvallan muutoksen, jos on ilmeistä, että lain edellä selostetut luvan myöntämisedellytykset täyttyvät ja toiminta jatkuu toimiluvan ehtojen mukaisena. Muussa tapauksessa viranomaisen on peruutettava toimilupa, jos tosiasiallisen määräysvallan todetaan muuttuneen. Viranomainen tekee ratkaisun kokonaisharkinnan perusteella. Muutoksia harkittaessa käytetään samoja perusteita kuin lupaa myönnettäessä.

Toimilupa raukeaa, jos säännöllistä toimiluvan mukaista toimintaa ei ole aloitettu viimeistään kuuden kuukauden kuluttua toimilupakauden alkamisesta tai jos säännöllinen lähetystoiminta on keskeytetty 30 vuorokautta pidemmäksi ajaksi. Toimintaa voidaan pitää toimiluvan mukaisena vain, jos sitä harjoitetaan kaikilla niillä taajuuksilla ja alueilla, joihin toimilupa oikeuttaa. Viestintäviraston on vahvistettava raukeaminen selvityksensä perusteella. Olemassa oleviin taajuuskokonaisuuksiin myönnettyjen uusien taajuuksien osalta edellä mainittua raukeamissäännöstä on tulkittu niin, että jos toimiluvan mukaista taajuuskokonaisuutta muutetaan radiotaajuuksien käyttösuunnitelmasta annetun liikenne- ja viestintäministeriön asetuksen yhteydessä, eikä toimintaa ole aloitettu viimeistään kuuden kuukauden kuluttua muutoksessa myönnettyllä uudella taajuudella tai taajuuksilla, toimilupa raukeaa siltä osin kuin sitä on muutettu. Toimilupaviranomainen voi kuitenkin myöntää luvan poiketa edellä mainituista seikoista, jos siihen on toiminnan edellytyksiin liittyvä erityisen painava syy. Toimiluvan haltijan on haettava poikkeuslupaa toimilupaviranomaiselta ennen kuin raukeamisen edellytykseksi säädetty aika on kulunut.

Toimilupaviranomainen voi myös peruuttaa radiotoimintaa varten myönnetyn toimiluvan jos toiminnan harjoittaja määrätyistä toimenpiteistä huolimatta vakavasti ja toistuvasti rikkoo televisio- ja radiotoiminnasta annettua lakia tai sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä tai toimiluvan mukaista toimintaa varten ei voida enää osoittaa toiminnan edellyttämää radiotaajuutta.

Toimilupa voidaan myöntää enintään kymmeneksi vuodeksi. Suurin osa nyt voimassa olevista toimiluvista myönnettiin vuonna 2011 ja kaikki nykyiset toimiluvat ovat voimassa vuoden 2019 loppuun asti.

Lyhytaikaista radiotoimintaa varten on olemassa kevyempi toimilupamenettely. Radio- ja televisiotoinnasta annetun lain mukaan toimiluvat lyhytaikaiseen, korkeintaan kolme kuukautta kestäväan analogiseen toimintaan myöntää Viestintävirasto. Viraston on myönnettävä toimilupa, jos toimintaan on osoitettavissa radiotaajuudet, eikä ole perusteltua syytä epäillä hakijan rikkovan edellä mainitun lain tai muun televisio- ja radiotoimintaa koskevan lain säännöksiä.

2.9.2 Tekijänoikeuksien sääntely

Radiotoiminnan harjoittamiseen liittyy läheisesti tekijänoikeuksia koskeva sääntely. Tekijänoikeusasiat kuuluvat Suomessa opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalaan. Sen tehtäviin tekijänoikeusasioista vastaavana ministeriönä kuuluvat mm.

tekijänoikeuslainsäädännön kehittäminen, oppilaitoksia ja valtionhallintoa koskevat kopiointi- ja nauhoitus sopimukset, tekijänoikeushallinnon muut tehtävät kuten hyvitysmaksun suuruuden vahvistaminen ja eräät tekijänoikeusjärjestöjen hyväksymispäätökset sekä EU-lainsäädännön ja kansainvälisten sopimusten valmisteluun osallistuminen.

Tekijänoikeudet vaikuttavat olennaisella tavalla radiotoimintaan, sillä radioalan yritykset ovat sekä tekijänoikeuksien haltijoita että käyttäjiä. Tekijänoikeus ja sen lähioikeudet ovat henkisen omaisuuden suoja eli tekijänoikeudella suojataan ja edistetään henkistä luomistyötä sen eri muodoissa. Suomessa keskeisimmät tekijänoikeuksia koskevat säännökset ovat tekijänoikeuslaissa (404/1961 + muutokset), jossa säädetään muun muassa tekijänoikeuden kohteista ja sisällöstä, teosten käytöstä, jälleenmyyntikorvauksesta, tekijänoikeuden siirtymisestä, voimassaoloajasta, tekijänoikeuden lähioikeuksista sekä lain soveltamisesta. Tekijänoikeuksia koskevassa asetuksessa (574/1995 + muutokset) säädetään mm. tekijänoikeuslain soveltamisesta, korvauksesta yksityiseen käyttöön valmistamisesta sekä tekijänoikeusneuvostosta. Asetuksessa tekijänoikeuslain soveltamisesta eräissä tapauksissa Euroopan talousalueeseen kuuluvista valtioista peräisin oleviin suojan kohteisiin (575/1995) säädetään tekijänoikeuslain soveltamisesta muun muassa esityksiin, tallentamislaitteisiin ja lähetyksiin, jotka ovat peräisin Euroopan talousalueen valtioista ja lisäksi Rikoslain (39/1889) 49 luvussa säädetään tekijänoikeusrikoksesta, teknisen suojauksen kiertämisrikoksesta, teknisen suojauksen kiertämiskeinorikoksesta ja oikeuksien sähköisten hallinnointitietojen loukkauksrikoksesta.

Tietyillä aloilla luovan työn tekijöille syntyviä tekijänoikeuksia valvovat tekijöiden puolesta tekijänoikeusjärjestöt, joiden toimivallasta on säädetty laissa. Tekijänoikeusjärjestöt edustavat oman alansa tekijöitä, taiteilijoita ja yrityksiä, keräävät näille kuuluvia tekijänoikeuskorvauksia, hoitavat käyttöluupa-asioita sekä yleisesti edistävät kotimaista kulttuuria. Suomessa toimii kuusi tekijänoikeusjärjestöä, joista Säveltäjien Tekijänoikeustoimisto Teosto ry sekä Esittävien taiteilijoiden ja äänitteiden tekijänoikeusyhdistys Gramex ry liittyvät olennaisimmin radiotoimintaan.

Teosto ry edustaa lähes 30 000:ta kotimaista oikeudenhaltijaa eli säveltäjää, sanoittajaa, sovittajaa ja kustantajaa. Lisäksi niin sanotun vastavuoroisuussopimusten kautta Teosto edustaa lähes kolmea miljoonaa ulkomaista musiikintekijää. Tekijänoikeuslain niin sanottu sopimuslisenssisäännös laajentaa luvan vielä kattamaan nekin tekijät, jotka eivät kuulu järjestöihin, joten radiot voivat saada täysin kattavan sävelteosten käyttöluvan toimintaansa.

Teosto ry:n kautta maksetaan tekijänoikeuskorvaukset musiikkiteosten tekijöille: säveltäjille, sanoittajille, sovittajille ja kustantajille. Kaupallisten radioiden Teostolle maksama korvaus FM-radiotoiminnasta perustuu ensisijaisesti radioiden liikevaihtoon, joka kuvastaa osaltaan musiikin soittamisesta saatua hyötyä liiketoiminnassa. Tällaista liikevaihtoa on ennen kaikkea mainostulo ja siihen verrattavissa olevat tulonlähteet. Musiikin määrästä riippuen korvaus on 4,5–9,6 % radiosignaaliin liittyvästä liikevaihdosta. Keskimääräinen korvaus on 6–7 %. Korvausperiaatteista on sovittu kaupallisen radion toimialajärjestön RadioMedian kanssa. Samaa laskutapaa sovelletaan vain internetissä tapahtuvaan webcasting -toimintaan. Mikäli liikevaihtoa ei ole tai liikevaihdon mukaan laskettava korvaus jää määritellyä vähimmäiskorvausta pienemmäksi, maksetaan euromääräinen vähimmäiskorvaus. Vähimmäiskorvauksen suuruus vaihtelee: FM-radiossa se on 50–750 €/kk riippuen musiikin määrästä sekä yleisöstä (valinnan mukaan joko kuuluvuusalueen väestö tai tavoitettu viikkopeitto) ja webcastingissä 25–750 €/kk. Simulcasting-lähettämisestä (FM-lähetyksen samanaikainen ja muuttumaton lähetyks internetissä) varten radion tulee hankkia erillinen lupa. Simulcastingista radioyhtiö maksaa vähimmäiskorvauksena 25 - 750 euroa. Vähimmäiskorvaus ei ole sidottu liikevaihtoon. Radiot raportoivat esittämänsä musiikin ja

Teosto tilittää ja maksaa käytön mukaiset korvaukset eteenpäin musiikintekijöille ja kustantajille kahdesti vuodessa. Radiokohtaisten musiikkitietojen perusteella jaetaan korvauksia myös taustamusiikkikäytöstä, sillä radiot ovat usein musiikin lähteenä asiakastiloissa ja liikennevälineissä.

Gramex kerää korvauksia myöntämällä käyttöluovia äänitemusiikin esittämiseen ja tallentamiseen. Äänitteisiin liittyy suojaa ensinnäkin suoja-ajan kautta. Äänitteiden suoja-aika on tällä hetkellä 70 vuotta, joka lasketaan äänitteen julkaisuvuodesta. Suoja-aika pitenee 50 vuodesta 70 vuoteen marraskuussa 2013. Suoja-ajan pidennys ei vaikuta takautuvasti, vaan se pitenee "vuosi vuodelta" kunnes 70 vuotta tulee täyteen. Suoja-ajan alkamisajankohta pysyy siis vuoden 1963 alussa aina vuoden 2034 alkuun saakka.

Lisäksi äänitteisiin liittyy tekijänoikeussuojaa niiden tallennusmaan kautta. Suomessa noudatetaan äänitteen suojakriteerinä tallennuskriteeriä. Tämä tarkoittaa sitä, että esitys- ja käyttökorvausten sekä äänitteiden kopiointin osalta ovat suojattuja ne äänitteet, jotka on tallennettu joko Suomessa tai Euroopan talousalueelle (ETA-alue), kansainväliseen Rooman sopimukseen tai kansainväliseen äänitesopimukseen (WPPT-sopimus) liittyneessä valtiossa. Äänitteen kopiointin osalta suojan piiriin kuuluivat tämän lisäksi myös ne äänitteet, jotka on tallennettu Maailman kauppajärjestön teollis- ja tekijänoikeuksien kauppaan liittyvistä näkökohdista tehtyyn sopimukseen (TRIPS-sopimus) tai Genevessä tehtyyn yleismaailmalliseen tekijänoikeussopimukseen kuuluvassa valtiossa. Kopiointin osalta suoja on siis käytännössä paljon laajempi kuin esityskorvauskäytössä. Suomessa tallennuskriteerin noudattamisella on se käytännön vaikutus, että esimerkiksi Yhdysvalloissa tallennetuista äänitteistä ei tarvitse suorittaa esityskorvauksia äänitteen tuottajille eikä muusikoille käytettäessä äänitteitä perinteisissä FM-radiolähetyksissä tai julkisessa esittämisessä. Äänitteiden Internet-käytön osalta tilanne on kuitenkin toinen. Internet-radioissa eli Simulcasting- ja Webcasting-toiminnoissa myös Yhdysvalloissa tallennetut äänitteet ovat suojattuja. Äänitteiden kopiointin osalta myös Yhdysvalloissa tallennetut äänitteet ovat suojattuja.

Kaupallisten radioiden ääniyleisradiolähetyksissään käyttämän Gramex-suojatun äänitemusiikin tekijänoikeuslain 47 §:n mukainen korvaus on korvausprosentin osoittama prosenttiosuus Radion kalenterivuoden mainostuloista. Korvausprosentti lasketaan siten, että Radion lähetyksissä tosiasiallisesti käytetyn Gramex-suojaa nauttivan äänitemusiikin prosentuaalinen osuus koko lähetyksajasta jaetaan luvulla kahdeksan ja puoli (8,5). Määräprosentti lasketaan seuraavasti:

- Äänitemusiikin prosentuaalinen osuus = suojattujen äänitteiden käyttöminuutit/raportoitu lähetyksaika
- Korvausprosentti = suojatun äänitemusiikin prosentuaalinen osuus koko lähetyksajasta / 8,5

Gramex ry:lle maksettavien korvausten prosentuaalinen vaihteluväli oli vuonna 2013 2,40-10,50 % ja keskiarvo oli 5,49 %.

2.9.3 Radiomainonnan sääntely

Radio- ja televisiotoiminnasta annettuun lakiin sisältyy radiomainontaa koskevia säännöksiä.

Laissa säädettyjen yleisten periaatteiden mukaisesti kaupallisen viestinnän on oltava selkeästi tunnistettavissa muusta ohjelmistosta ja siinä ei saa käyttää uutis- ja ajankohtaisohjelmissä säännöllisesti esiintyvien henkilöiden kuvaa tai ääntä. Radiomainonnan määrä on rajoitettu 10 prosenttiin vuorokautisesta lähetyksajasta ja

mainokset tulee myös sijoittaa siten, ettei mainoksia ole yli 24 minuuttia kahtena peräkkäisenä tuntina. Lisäksi radiomainokset on erotettava muista radio-ohjelmista äänitunnuksella tai muulla selkeällä tavalla.

Eraiden tuotteiden markkinointia on rajoitettu erityissääntelyllä tai se on kokonaan kielletty: Tupakkatuotteiden mainonnasta säädetään toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetussa laissa (693/1976). Tupakkatuotteen mainonta ja epäsuora mainonta on kielletty. Kielto koskee myös tupakkasponsorointia ja muuta myyinnedistämistoimintaa. Alkoholijuomien mainonnasta ja myyinnedistämisestä säädetään alkoholilaissa (1143/1994). Voimassa olevan säädöksen mukaan miedon alkoholijuoman ja vähintään 1,2 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältävän juoman mainonta, epäsuora mainonta ja kuluttajiin kohdistuva myyinnedistämistoiminta sekä sen liittäminen muun tuotteen tai palvelun mainontaan ja myyinnedistämistoimintaan on kiellettyä jos mainonta toteutetaan televisio- ja radiotoiminnasta annetun lain mukaisessa televisiotoiminnassa kello 7–21. Vuoden 2015 alusta voimaan tulevan alkoholilain muutoksen myötä tätä aikarajaa pidennetään yhdellä tunnilla klo 22 asti ja sama aikaraja otetaan käyttöön myös radiomainonnassa, Alkoholimainontaa radiossa saa siten jatkossa toteuttaa vain kello 22–07. Myös lääkkeiden mainonta on tiukasti säädeltyä. Lääkelain (395/1987) mukaan reseptilääkkeitä ei saa mainostaa kuluttajille lainkaan.

Ohjelmien sponsorointi on sallittu uutis- ja ajankohtaisohjelmia lukuun ottamatta. Sponsoroiduissa ohjelmissa ei saa olla mainosluonteisia viittauksia sponsorin tai kolmannen osapuolen tuotteisiin tai palveluihin. Sponsoroiduissa ohjelmissa on esitettävä selvästi sponsorin nimi tai tunnus. Pääasiassa tupakkatuotteita valmistava tai markkinoiva yritys ei saa sponsoroida ohjelmia, audiovisuaalisia sisältöpalveluja eikä radiotoimintaa. Myös reseptilääkkeiden ja -hoitomuotojen esille tuominen sponsoroinnissa on kielletty.

Radiomainontaan sovelletaan edellä kuvattujen erityissäännösten ohella luonnollisesti yleistä kuluttajasuojalakiä (38/1978), joka sisältää säännöksiä muun muassa markkinoinnin yleisestä hyvän tavan vastaisuudesta sekä alaikäisille suunnatun tai alaikäiset yleisesti tavoittavan markkinoinnin hyvän tavan vastaisuudesta. Lainsäädännön lisäksi radiomainonnassa harjoitettavaa hyvää mainonnan tapaa ohjaavat muun muassa Kansainvälisen kauppakamarin markkinointisäännöt ja mainonnan eettisen neuvoston hyvää markkinointitapaa koskevat periaatteet.

Viestintävirasto valvoo televisio- ja radiolaissa annettujen mainontaa koskevien säännösten noudattamista. Kuluttaja-asiamies vastaa mainonnan hyvän tavan mukaisuutta ja alaikäisille suunnattua mainontaa koskevien yleisten säännösten valvonnasta.

3. Radioalan tulevaisuus

3.1 Toimintaympäristöön liittyvät tekijät ja kysymykset

Viestinnän murroksen keskeisiä piirteitä ovat digitalisoituminen, mobiliteetti, kaupallistuminen sekä yhä nopeampi ja monikanavaisempi tiedonvälitys.

3.1.1 Radioalan toiminta ja kilpailutilanne

Radiomarkkinoilla tulee olla riittävästi kilpailua, jotta alan dynaamisuus säilyy ja kuluttajilla on tarpeeksi valinnanvaraa ohjelmatarjonnan suhteen. Toisaalta Suomi on kuitenkin harvaanasuttu ja vähäväkinen maa, mistä johtuen pienimpien paikkakuntien

markkinoilla ei välttämättä ole aina tilaa useille paikallista mainosaikaa myyville radiotoimijoille. Sama tilanne voi toisaalta koskea myös valtakunnallista radiotoimintaa.

Radiomarkkinoiden toimivuuden kannalta olennaista on pitkäjänteinen, johdonmukainen ja ennakoitavissa oleva viranomaistoiminta niin toimilupien myöntämisen ja sääntelyn kuin valvonnankin osalta. Monet radiotoimijat ovat katsoneet, että sääntelyn yhtenä keskeisenä tehtävänä on osaltaan huolehtia olemassa olevien radioiden taloudellisista toimintaedellytyksistä siten, ettei toimilupia myönnetä yhdelle alueelle enemmän kuin alueen väestö- ja yrityskapasiteetti mahdollistavat. Toisaalta toimiluvanvaraisen toiminnan sääntelyssä ja toimiluparatkaisuissa on luonnollisesti huomioitava kilpailupoliittiset näkökohdat ja myös uusille toimijoille on tarjottava mahdollisuus tulla alalle silloin kun se muun muassa taajuusresurssien puitteissa on mahdollista.

Valtakunnallisilla markkinoilla myös eri radioverkkojen kuuluvuusalueilla ja –tehoilla on vaikutusta alan toimijoiden yhtäläisiin toimintaedellytyksiin. Toimivan kilpailutilanteen kannalta merkitystä on yhtäläisillä kuuluvuusalueilla (väestöpeitto), mutta yhtäläisin ehdoin ja kustannuksin. Suurtehotaajuuksiin ja kattavaan verkkoon verrattuna lukuisista pienistä taajuuksista koostuva puolivaltakunnallinen verkko ei ole kustannustehokas. On kuitenkin huomattava, että verkkojen tehoilla on kansainvälinen ulottuvuus eikä niitä voida siten automaattisesti korottaa. FM-radion taajuuksien käytöstä tehtiin vuonna 1984 niin kutsuttu Geneve-84 sopimus, jossa sovittiin FM-radiotaajuuksien käytön ja häiriötarkastelun periaatteista ja koordinoinnista Euroopan, Aasian ja Afrikan maissa. Tällöin muun muassa suuritehoiset, yli 10 kW, taajuudet jaettiin maittain ja muodostettiin niin sanottu taajuussuunnitelma. Taajuussuunnitelmassa on lueteltu kunkin maan käytettävissä olevat taajuudet ja määritelty lähettimen sallittu sijainti sekä tekniset parametrit. Uusien koordinoitien myötä, mukaan lukien tekniset muutokset ja uudet taajuudet, plaania päivitetään kuvaamaan viimeisintä hallintojen välisesti koordinoinneissa sovittua tilannetta. Nykyisellään FM-taajuuskaista on hyvin täynnä useimmissa maissa ja suuritehoisten taajuuksien häiriövaikutus ulottuu hyvin pitkälle maiden rajojen ulkopuolelle. Näin ollen FM-kaistan nykyinen käyttö sekä Suomessa että naapurimaissamme rajaa suuritehoisten taajuuksien määrän nykyiselle tasolle. Suomessa nämä taajuudet ovat olleet käytössä pääsääntöisesti niissä verkoissa, joihin ne alun perin on osoitettu. Suuritehoisten taajuuksien jakaminen tasapuolisemmin edellyttäisi näiden verkkojen purkamista ja taajuuksien jakamista eri verkkojen välillä uudestaan.

3.1.2 Mediamainonnan kehitys

Mediamarkkinoinnissa tulee lähivuosina tapahtumaan edelleen merkittäviä muutoksia, jotka johtuvat pitkälti digitalisoitumisesta. Internet valtaa enenevästi alaa mainonnan uutena jakelutienä vaikuttaen samalla painettujen medioiden, television ja mahdollisesti myös radiomainonnan volyymin heikkenemiseen. Tähän mennessä vasta erityisesti painetut mediat ovat olleet vaikeuksissa sanomalehti- ja aikakauslehtimainonnan jatkuvan vähenemisen vuoksi, mutta jatkossa markkinointiviestinnän panostuksia siirtynee enenevästi muustakin perinteisemmästä mediamainonnasta uudemmille markkinointiviestinnän osa-alueille kuten ns. amatöörimedioiden sisältöjen tuotantoon (esim. blogit) sekä verkkosisältöjen hakuoptimointiin.

TNS Gallupin selvityksen mukaan mainonnan vuosi 2013 oli ennen kaikkea verkkomainonnan voittokulkua sen kasvattaessa osuuttaan 6,8 %. Vuonna 2013 sähköisten medioiden osuus mainoskakusta oli 47,1 %, painettujen medioiden osuus 49,5 % sekä radion osuus 4,4 %. TSN Gallupin tulosten mukaan mediamainonta Suomessa laski 4,9 % tammi-maaliskuussa 2014 suhteessa vuoden 2013 vastaavaan aikaan. Pudotus on maltillisempi verrattuna vuoden 2013 vastaavaan kvartaalitarkasteluun. Toimialoitain tarkasteltuna lääke- ja finanssialan mainonta

kasvatti osuuksiaan vuoden 2014 ensimmäisen kvartaalin aikana muiden toimialojen painuessa miinukselle.

Liikenne- ja viestintäministeriön tilaaman Radion tulevaisuus -selvityksen mukaan kaupallisen radion rahoituksessa on odotettavissa haasteita ja uusien ansaintamallien myötä myös kustannusten nousua. Selvityksen mukaan Suomessa tuskin tullaan siirtymään maksulliseen FM-radioon, mutta toisaalta internetin musiikkipalveluissa maksullisuutteen on jo osittain siirrytty, kun esimerkiksi Spotify-palvelun tilaajat ovat "ostaneet" mainokset pois musiikkivirrastaan.

Vaikka toimintaympäristön muutokset aiheuttavat myös radiomainonnalle joitakin haasteita, tarjoavat ne sille toisaalta myös huomattavia uusia mahdollisuuksia. Mediamainonnan tulevaisuuden trendeistä keskeisimpänä pidetään kohdistettavuusmahdollisuuksien ja kuluttajan valinnanvapauden kasvamista. Näin ollen kohderyhmän löytäminen oikeaan aikaan ja oikeassa tilanteessa muodostuu tulevaisuudessa yhä merkittävämmäksi mediamainontaa määrittäväksi elementiksi. Uusia malleja radiomainontaan voivat tarjota esimerkiksi mahdollisuus kehittää mainonnan kohdennettavuutta, audio- ja videosisältöjen yhdentymismahdollisuudet sekä paikantamistiedon hyödyntämismahdollisuudet. Lisäksi painetun median kulutuksen vähenemisen voidaan katsoa luovan osaltaan tilaa tehokkaalle radiomainonnalle. Radioalan kilpailukyvyyn kannalta olennaista on, että mediamainonnan uusia mahdollisuuksia voidaan hyödyntää täysmittaisesti. Tähän voidaan vaikuttaa ensisijaisesti toimialan omilla toimilla, mutta osaltaan myös mainonnan sääntelyn kehittämisellä, jota käsitellään raportissa jäljempänä.

3.1.3 Ohjelmasisältöön liittyvä kehitys

Mediasisältöjä kulutetaan tulevaisuudessa entistäkin useampien jakeluteiden ja päätelaitteiden kautta kuin tänä päivänä. Kaksi merkittävintä lyhyen ja keskipitkän aikavälin muutosta lienevät ensinnäkin yhteysnopeuksien kasvaminen, liikkuvuus ja saatavuuden parantaminen sekä toisaalta verkkopalveluiden ja verkossa olevien mediasisältöjen käytön kasvaminen kaikissa ikäryhmissä. Määrällisesti mediasisältöjen käyttö tulee kokonaisuudessaan kasvamaan entisestään. Samalla sisältöjä voidaan teknisesti kohdistaa yhä tarkemmille kohderyhmille esimerkiksi harrastusten ja kiinnostusten mukaan kuluttajan asuinpaikasta riippumatta.

Radio on perinteisesti ollut keskeisin jakelukanava musiikkisisällöille. Internetin erilaiset musiikin jakelupalvelut ovat osin vähentäneet tätä merkitystä joidenkin käyttäjäryhmien osalta. On selvää, että jatkossa radio tulee edelleen olemaan tärkeä jakelutie musiikille, mutta radio-ohjelmistojen sisällöiksi on tärkeää pyrkiä tämän ohella löytämään myös uusia konsepteja.

Julkisen palvelun ohjelmatarjonnalla pyritään palvelemaan kaikkia suomalaisia. Radiosisältöjen löydettävyyttä varmistetaan kanavien sisällöllisellä profiloinnilla. Yle kehittää radioilmaisua sekä lähetyvirtaradioissa, että ohjelmaradioissa. Sisällöllinen kehitys tähtää myös moni- ja transmediaisten ohjelmakonseptien luomiseen. Yle solmii kumppanuuksia yksityisten tuotantoyhtiöiden kanssa ns. indiemarkkinan synnyttämiseksi myös radiotoimialalle. Radio on luontevasti läsnä verkossa, mobiilissa ja sosiaalisen median palveluissa, joita kuluttajat käyttävät.

Kaupallisen ohjelmasisällön kehitys tapahtuu pääsääntöisesti kuluttajien toiveiden pohjalta. On selvää, että myös tulevaisuudessa kanavan kohderyhmää kiinnostava sisältö luo pohjan kannattavalle liiketoiminnalle. Suurimman muutoksen sisällönkehitykseen tuo todennäköisesti pääasialliseen sisältöön liitettävä reaaliaikainen linkitys tarkentavaan sisältöön muussa jakelutiessä. Esimerkiksi uutislähetysten kanssa voidaan tarjota samanaikaisesti verkkolinkki uutista tarkentavaan ja täydentävään sisältöön.

Tulevaisuudessa kuluttajille saattaa olla tarjolla mahdollisuus tallentaa kaikki haluttu sisältö myöhempää kulutusta varten.

Paikallisen ja alueellisen identiteetin kannalta tärkeän paikallisradiotoiminnan elvyttäminen ja elinvoimaisuuden säilyttäminen myös lähitulevaisuudessa on tärkeää. Suurten omistuskeskittymien ja ketjutusten kehittyessä on huomioitava myös pienten paikallisten toimijoiden tuottaman ohjelmistosisällön tärkeys. On kuitenkin huomattava, että pelkästään paikallinen sisältö ei ole itseisarvo, vaan paikallisetkin sisällöt on valittava kuluttajalähtöisesti. Tärkeää olisikin saavuttaa tilanne, jossa pitkälle kehitetyt paikallisesti tuotetut ohjelmistot pystyisivät vastaamaan kuluttajien esittämään kysyntään niin, että niitä tuottavat pienet yksityiset toimijat, isommat yksityiset toimijat ja Yleisradion alueelliset palvelut voivat kilpailla kuulijoista. Kuulijoiden kannalta olennaisinta on, että heillä on mahdollisuus valita mieleisensä sisällöt monipuolisesta valtakunnallisesta, alueellisesta ja paikallisesta tarjonnasta tilannekohtaisesti. Uusien toimintakonseptien suhteen kiinnostavia voisivat olla myös erilaiset hybridiratkaisut, jotka yhdistävät esimerkiksi yhteisöradiota ja kaupallista toimintaa tai suomalaisia radiotoimijoita ja kansainvälisiä viestintäpalveluntarjoajia.

Suomalaisen radiotoimijoiden vahvuutena on usein pidetty eri radiotoimijoiden ja ohjelmistojen runsasta lukumäärää. Sääntelyn näkökulmasta on huomattava, että ohjelmistosisältöjen monipuolisuutta ei jatkossa voida ohjata samalla tavalla kuin nykyään, mikäli ohjelmistot siirtyvät enenevästi Internetiin. Toisaalta Internet on perusluonteeltaan alusta, joka tarjoaa lähtökohtaisesti erinomaisen mahdollisuuden monipuolisen sisällön syntymiselle, sillä käytännössä kenellä tahansa on melko pienin resurssein mahdollisuus tuottaa ja jakaa ohjelmistoa, mikä edistää muun muassa amatööri- ja yhteisösisältöjen syntymistä enenevässä määrin ammattimaisesti ja kaupallisesti tuotettujen sisältöjen rinnalle. Sisältötarjonnan ja jakelukanavien määrän kasvaessa voi tulevaisuudessa olla myös tarpeen arvioida, onko ohjelmistosisällön määrittäminen esimerkiksi toimilupien sisällöllisillä ehdoilla jatkossa tarkoituksenmukaista. Lähtökohtaisesti erilaisille ja eri jakeluteille toimiville radioille olisi tarkoituksenmukaista luoda yhtäläiset mahdollisuudet reagoida markkinamuutoksiin ja kuluttajakysyntään.

3.1.4 Jakeluun ja päätelaitteiden kehitykseen liittyvät tekijät

Nykyisessä radioalan teknisessä toimintaympäristössä keskeistä on FM-taajuuksien saatavuus ja jakautuminen eri laajuisiin ja tehoisiin verkkoihin. Työryhmän keskusteluissa on tuotu esille, että taajuuksien määrän maksimoimiseksi ja lähetystehojen optimoimiseksi tulisi käynnistää työ taajuuksien kokonaisvaltaiseksi uudelleenjärjestelyksi. Lähetystehojen kasvattaminen lisäisi erityisesti haja-asutusalueiden asukkaiden palveluita sekä toisaalta lisäisi radiolähetysten sisätilapeittoa koko maassa.

Viestintäviraston näkemyksen mukaan taajuuksien uudelleenjärjestely mahdollistaisi paikoin taajuuksien käyttämisen tehokkaammin, kun muun muassa radioverkkojen peittoalueiden päällekkäisyyksiä voidaan poistaa. Taajuuksien määrään uudelleenjärjestelyllä ei kuitenkaan ole suoraan kasvattavaa vaikutusta, koska nykyisten taajuuksien suojaamisen edellyttämät häiriökriteerit ja naapurimaiden käyttö rajaavat Suomen taajuusresurssien määrää vastaavasti myös mahdollisen uudelleenjärjestelyn jälkeen. Uudelleenjärjestely voi mahdollistaa sen, että samaa ohjelmistosisältöä lähettävien eli saman verkon lähettimien välillä voidaan häiriökriteerejä lieventää. Tämä mahdollistaa esimerkiksi joidenkin tehonrajoitusten poiston, mikä paikoin voi kasvattaa säteilytehoa. Verkko-operaattori Digita Oy:n näkemyksen mukaan taajuuksien käytön tehostaminen edelleen olisi mahdollista peittoalueita optimoimalla ja häiriölaskennan kriteereitä kehittämällä.

Jakelukustannuksiin vaikuttaa jatkossa merkittävämmän uusien jakeluteiden jatkuva lisääntyminen ja monipuolistuminen. Uuden jakelutien ja sen eri versioiden käyttöönotto lisäävät mediayhtiön kustannuksia. Pahimmillaan kustannusten nousu vaikuttaa siten, että ohjelmatarjonnan monipuolisuus ja jakelutieneutraliteetti kärsivät. Mikäli radiotoimijat eivät pysty kustannussyistä saattamaan sisältöään jatkossa kehittyville uusille jakeluteille, voi tällä olla negatiivisia vaikutuksia lyhyemmällä aikavälillä erityisesti nuoremmille ikäryhmille suunnattujen sisältöjen kulutukselle ja tarjonnalle ja pidemmällä aikavälillä koko radiotoiminnan kilpailukyvyille. Toimialan kannalta olisikin oleellista pystyä löytämään yhdessä viranomaisten kanssa ratkaisuja, joilla estetään saman ohjelmasisällön jakelukustannusten kertaantuminen.

Jakelukustannusten kohtuullisuuden kannalta olennainen tekijä on ULA- ja DVB-T-verkoissa sovellettava huomattavan markkinavoiman (HMV) sääntely. Viestintämarkkinalain 17 §:n mukaan Viestintäviraston on kilpailutilanteen selvittämiseksi tehtävä merkityksellisiksi määritellyistä tukku- ja vähittäismarkkinoista säännöllisin väliajoin markkina-analyysi. Viestintäviraston on päätöksellään määrättävä teleyritys huomattavan markkinavoiman yritykseksi, jos sillä markkina-analyysin perusteella havaitaan olevan tietyillä markkinoilla yksin tai yhdessä muiden kanssa sellaista taloudellista vaikutusvaltaa, jonka turvin se voi toimia huomattavassa määrin riippumattomana kilpailijoista, kuluttajista tai muista käyttäjistä. Viestintäviraston on muutettava huomattavaa markkinavoimaa koskevaa päätöstä, jos markkina-analyysin perusteella markkinoiden kilpailutilanteessa havaitaan tapahtuneen merkityksellisiä muutoksia. Viestintäviraston vuonna 2008 antaman HMV-päätöksen mukaan Digita Oy:llä on huomattava markkinavoima siirtopalveluissa ja lähetinverkkopalveluissa valtakunnallisissa maanpäällisissä analogisissa radioverkoissa koko Suomessa Ahvenanmaata lukuun ottamatta. Huomattavan markkinavoiman perusteella Digitalle on asetettu velvollisuus vuokrata teleyrityksille radiomaston antennipaikka, velvollisuus vuokrata maanpäällistä joukkoviestintäverkkoa, toimitusehtojen ja hinnaston julkaisuvelvollisuus, sekä hinnoittelua ja muita ehtoja koskeva syrjimättömyysvelvollisuus. Viestintävirasto analysoi televisio- ja radiolähetysmarkkinan uudelleen vuoden 2014 aikana. Samalla arvioitavaksi tulevat Digitalle asetettujen HMV-velvollisuuksien ajantasaisuus ja tarpeellisuus. Markkina-analyysin perusteella laadittavasta päätösluonnoksesta järjestetään aina lausuntokierros, jolloin alan toimijoiden on mahdollista lausua näkemyksensä Viestintäviraston sääntelyehdotuksesta.

Jakelun kehityksen osalta olennainen tekijä on myös kysymys radion digitalisoinnista. Euroopassa monet maat ovat viime vuosina aloittaneet digitaalisen radioverkon rakentamisen ja sen myötä suunnittelevat jollakin aikavälillä analogisten radioverkkojen sulkemista. Tällaisia maita ovat esimerkiksi Norja, Hollanti, Tanska ja Unkari.

Suomessa radiotoimintaa harjoitetaan tällä hetkellä ns. VHF II -taajuusalueella eli taajuuksilla 87,5-108,0 MHz. Digitaaliradiotoimintaan DAB/DAB+ -tekniikalle ei tällä hetkellä ole käytettävissä taajuuksia. Muissa Pohjoismaissa radion digitalisointi on edennyt Suomea pidemmälle. Norjassa, on päätetty siirtymisestä DAB:n ja FM-verkon alasajosta, ja Tanskassa ja Ruotsissa pohditaan siirtymistä DAB:n. Suomessa kysymys radion digitalisoinnista on ollut esillä jo 1990-luvulta lähtien, jo ennen nykymuotoisen Internetin käytön yleistymistä. Tällä hetkellä Suomessa ei kuitenkaan näytä olevan erityistä kysyntää radiojakelun digitalisoinnille. Nykyisin käytettävälle analogiselle FM-tekniikalle ei vielä ole löytynyt sellaista digitaalista korvaajaa, joka olisi osoittautunut radiotoiminnan kokonaisuuden kannalta selkeästi nykyistä analogista tekniikka paremmaksi. Kuluttajilla on sekä kotona että esimerkiksi autoissa useita eri laatuista FM-vastaanottimia, joiden korvaaminen muuhun tekniikkaan perustuvilla vastaanottimilla tulisi kuluttajille melko kalliiksi. FM-jakeluverkon korvaaminen edellyttäisi puolestaan huomattavia investointeja verkkoyrityksiltä. Lisäksi on arvioitu, että FM-lähetysten tekninen laatu on niin korkea, ettei digitaalisella tekniikalla päästä olennaisesti

parempaan lopputulokseen, mikä osaltaan vähentää digitaaliseen tekniikkaan siirtymisen houkuttelevuutta. Digitaaliradioon siirtyminen moninkertaistaisi radiokanavien määrän tietyllä taajuuskaistalla, mutta toisaalta myös FM-jakelua varten on säännöllisin väliajoin onnistuttu koordinoimaan uusia taajuuksia, jotka on voitu osoittaa erilaisten radiotoimijoiden käyttöön. Tällä hetkellä digitaalisen radion edistämiseksi viestintäpolitiikan toimin ei siis nähdä erityistä tarvetta, ja sen myötä nyt digitaalisen television käytössä olevan VHF-taajuusalueen vapauttamiselle digitaalisen radion käyttöön ei näytä juuri nyt olevan painetta. Edellä kuvatuin perusteiden toimialan kanssa tiiviissä yhteistyössä valmistellussa sähköisen median viestintäpoliittisessa ohjelmassa linjattiin vuonna 2012, että radion digitalisointia ei tulla käynnistämään ainakaan lähivuosina, ja tilanne ei näytä muuttuneen olennaisesti toiseen suuntaan. Vaikka digitaaliradion käyttöönotto ei tällä hetkellä näytäkään todennäköiseltä, suomalaisen radiotoimialan sekä viestintäviranomaisten on syytä olla ajan tasalla kansainvälisestä kehityksestä. Suomen radiotoimialan kannalta voisi muodostua erittäin ongelmallinen tilanne, mikäli kansainväliset radiolaittevalmistajat alkaisivat käyttää ja kehittää sellaisia palveluja, joita Suomen taajuuspoliittisissa päätöksissä ei oltaisi osattu huomioida.

Mediamaailman kehityksen myötä kansalaisilla on runsaasti vaihtoehtoja sekä viestinnän sisältöjen että jakelukanavien suhteen. FM-jakelun rinnalle on joka tapauksessa kehittyneissä muissa suosittuja tapoja lähettää ja vastaanottaa radio-ohjelmistoja. Vaikka FM-radion kuuntelu on Suomessa erityisen suosittua, on nähtävissä, että radion kuuntelu, tulevaisuudessa radio-ohjelmien jakelu Internetissä ja mobiiliverkoissa yleistyy hyvin todennäköisesti. Kaikki kuluttajat, ja etenkin nuorempien sukupolvien edustajat, eivät välttämättä omista tai koe tarpeelliseksi hankkia FM-vastaanotinta, sillä esimerkiksi kaikkia uudempia matkapuhelimia ja muita mobiileja päätelaitteita ei ole varustettu FM-radiolla. Näin on esimerkiksi Apple Inc.:n iPhone- ja iPad -laitteissa.

Tällä hetkellä nettijakelua käytetään lähinnä FM-jakelua täydentävään tarkoitukseen. Netin mahdollistama vuorovaikutteisuus voitaisiin kuitenkin hyödyntää vielä nykyistä paremmin. On arvioitu, että radiotoimialan kannattaisi hyödyntää entistä enemmän netin mahdollisuuksia kuulijoiden aktivoimiseen ja kuuntelukokemuksen parantamiseen. Yksi nettijakelun eduista on mahdollisuus lähettää helposti useita rinnakkaisia kanavia. Netin vahvuuksia ovat myös esimerkiksi radiokokemusta personoiminen ja interaktiivisuus, ja näin ollen kuluttaja voi olla jopa valmis maksamaan lisäarvoa tarjoavasta nettiradiopalvelusta. Toisaalta interaktiivisuudella voidaan katsoa olevan myös toinen puoli: Kuuntelu ei ole enää anonymiä. Kuten muissakin Internetin palveluissa, nettiradiotoiminnassakin käyttäjät voidaan profiloita ja sen myötä saatavia tietoja voidaan hyödyntää erilaisiin kaupallisiin tarkoituksiin. Tämä voidaan joissain tapauksissa nähdä kuluttajan näkökulmasta negatiivisena asiana, ja osa kuuntelijoista ei ehkä hyväksy tätä puolta radiokuuntelun ominaisuudeksi. Toisaalta tämänsuuntainen kehitys taas tarjoaa myös kuuntelijalle positiivisia mahdollisuuksia kuuntelukokemuksen parantamiseksi. Sisältöjen osalta internet on joka tapauksessa jo ohittanut radion ja esimerkiksi myös sanomalehdet uutisten jakelukanavana. Samoin musiikin osalta varsinkin nuoremmat kuuntelijat suosivat Internetiä eri muodoissaan. Tutkimukset ovat osoittaneet, että vaikka monet maanpäällisessä verkossa toimivien radioasemien sisällöt ovatkin rinnakkaisjakelussa internetissä, tällä hetkellä suosituimmat netin musiikkipalvelut ovat erikoistuneita ja lähinnä musiikkiin keskittyneitä toimijoita kuten Pandora, Spotify ja Slacker.

Mobiilijakelun osalta on huomattava, että nykyisellä keskimääräisellä kuuntelumäärällä kuuntelun siirtyminen täysin mobiiliverkkojen unicasting-jakelun varaan kuormittaisi näitä verkkoja huomattavasti. Radiokanavien jakelu 4G-verkoissa edellyttäisi teknisiä ratkaisuja. Tähän teemaan osin liittyen liikenne- ja viestintäministeriö asetti 24.4.2014 työryhmän, jonka tavoitteena on edistää langattomien ja kiinteiden internetliittymien käyttäjien mahdollisuuksia vastaanottaa avoimessa internetissä tarjottavia audio- ja audiovisuaalisia sisältöjä. Työryhmän tulee työssään selvittää erilaisia teknisiä,

toiminnallisia ja taloudellisia vaihtoehtoja ja niihin liittyviä juridisia ja teknisiä esteitä tämän tavoitteen saavuttamiseksi ja antaa toimenpide-ehdotuksensa vuoden 2014 loppuun mennessä. Työryhmän työn tuloksia voidaan niiden valmistuttua hyödyntää laajemminkin radioalan tulevaisuuden kehitystä arvioitaessa.

3.1.5 Tekijänoikeuskysymykset

Nykyisessä hallitusohjelmassa todetaan, että tekijänoikeuslainsäädäntö säilyy opetus- ja kulttuuriministeriössä. Näin ollen liikenne- ja viestintäministeriöllä ei ministeriönä ole suoraa toimivaltaa tekijänoikeusasioihin. Työryhmä on kuitenkin arvioinut tekijänoikeusasioilla olevan osaltaan keskeinen vaikutus suomalaisen radiotoiminnan kehittymiseen lähitulevaisuudessa, ja siten niiden käsitteleminen työryhmän toimintasuunnitelmassa on katsottu tärkeäksi.

Tekijänoikeuksien tehokas turvaaminen on sekä oikeudenhaltijoiden, koko tekijänoikeuden arvoverkon että yhteiskunnan yhteinen etu. Radion puhe- ja muun ohjelmasisällön merkityksen voidaan nähdä viime aikoina kasvaneen, silti musiikki on edelleen useimpien radiokanavien ohjelmistojen tärkein raaka-aine, ja siksi radiotoimijoiden kannalta on elintärkeää, että Suomessa ja ulkomailla tuotetaan laadukasta ja monipuolisia musiikkiteoksia, joita kuuntelijat haluavat kuunnella. Näin ollen on selvää, että radiotoimijat yleisesti kannattavat kohtuullista tekijänoikeussuojaa, mikä tarkoittaa sitä, että tekijänoikeudellisesti suojatun aineiston käyttämisestä on maksettava kohtuullinen korvaus. Radiotoimialan keskusteluissa on kuitenkin korostettu sitä, että tekijänoikeuspolitiikkaa tulisi kehittää niin, että huomiota kiinnitettäisiin radiotoimialan toimintaedellytysten turvaamiseen ja erityisesti radio-ohjelmistojen monikanavaisen jakelun mahdollistamiseen. Keskusteluissa on korostettu tekijänoikeusmaksujen merkitystä erityisesti pienten kaupallisten sekä ei-kaupallisten radiotoimijoiden kannalta, kuitenkin unohtamatta sitä, että niillä on olennainen vaikutus myös isojen, vakiintuneiden radiotoimijoiden liiketoimintaan. Musiikin tekijänoikeuskustannukset ovat merkittävä kustannuserä kotimaisille radioyhtiöille. Suomalaiset kaupalliset radioyhtiöt maksavat musiikin tekijänoikeuskustannuksina keskimäärin 15 % liikevaihdosta. Muihin Euroopan valtioihin verrattuna tekijänoikeusmaksut Suomessa ovat selvästi yli keskitason, vaikkakaan eivät Euroopan korkeimpia.

Radiotoimijoiden näkökulmasta katsottuna on tärkeää, että tekijänoikeuskorvaukset ovat tasoltaan kohtuullisia ja että ne vastaisivat tavoitteeseen radion monikanavajakelun turvaamisesta. Koska radiotoiminta perustuu enenevässä määrin saman radio-ohjelman välittämiseen useiden eri jakeluteiden kautta, radioyhtiöllä tulisi olla mahdollisuus lähettää niiden alkuperäisen lähetyksen ohjelmasisältö yleisön saataviin samalla vastaanottoalueella eri jakelukanavia pitkin yhden korvauksella. Nykytilanteessa radioyhtiöt joutuvat käytännössä hankkimaan oikeudet erikseen kutakin jakelukanavaa varten.

Tekijänoikeusjärjestöillä on merkittävä rooli radiotoiminnan kannalta. Käytännössä radiotoimijoiden ainoa järkevä mahdollisuus musiikin käyttöoikeuksien hankkimiseksi on oikeuksista sopiminen musiikin tekijänoikeusjärjestöjen kanssa, Teosto ry:n ja Gramex ry:n kanssa. Nykyisellään tekijänoikeusjärjestöjen toimintaa ei ole saatettu ulkopuolisen riippumattoman tahon valvonnan alaiseksi. Radioalan näkökulmasta valvonnan järjestämistä tulisi selvittää ja arvioida erilaisia mahdollisuuksia sen toteuttamiseksi. Yhtenä vaihtoehtona tulisi arvioida viranomaisvalvonnan mahdollisuutta.

Nykyään suomalaiset radiotoimijat kilpailevat osin samoilla markkinoilla kansainvälisten internetin audiopalveluiden tarjoajien kanssa. Näin ollen radioalan toimijat ovat tuoneet esille myös sen, että kilpailukykyensä edelleen kansainvälistyvässä mediaympäristössä säilyttääkseen niiden tulisi päästä tekijänoikeuskorvauksia koskeissa

neuvotteluissa samanlaiselle tasolle muiden vastaavaa palvelua tarjoavien toimijoiden kanssa.

Lisäksi radiotoimialalla ollaan pitkälti yksimielisiä siitä, että tekijänoikeuskäytäntöjen selkeyttä ja läpinäkyvyyttä olisi hyvä pyrkiä kehittämään. Musiikin käyttäjien mahdollisuudet saada tietoa kollektiivihallinnointijärjestöjen lisensiointimalleista ja näihin perustuvista tulovirroista ovat rajalliset. Nykytilanteessa käyttäjällä ei ole mahdollisuutta saada tietoa järjestöjen tekijänoikeustuloista edes jaoteltuina eri hallinnoitujen oikeuksien luokkiin tai käyttötyyppisiin. Käytännössä musiikin käyttäjien neuvotteluasema suhteessa vakiintuneisiin kollektiivihallinnointijärjestöihin on radiotoimijoiden näkökulmasta katsottuna heikko. Käyttäjäosapuolen neuvotteluaseman parantaminen edellyttää avoimuuden lisäämistä.

Asiaan liittyy vahvasti alkuvuonna 2013 hyväksytty tekijänoikeuksien kollektiivihallinnointia koskeva direktiivi, jonka tavoitteena on kannustaa tekijänoikeusjärjestöjä lisäämään läpinäkyvyyttä ja tehostamaan toimintaansa. Sillä pyritään edistämään näiden yhteisvalvontajärjestöjen avoimuutta ja parantaa niiden hallintoa tiukentamalla niiden raportointivelvollisuuksia ja antamalla oikeudenhaltijoille paremmat mahdollisuudet valvoa järjestöjen toimintaa. Tavoitteena on myös kannustaa järjestöjä luomaan innovatiivisempia ja korkealaatuisempia palveluita. Direktiivin kansallisesta täytäntöönpanosta vastaa opetus- ja kulttuuriministeriö. Tällä hetkellä nämä täytäntöönpanotoimet ovat vasta alkuvaiheessa eikä merkittäviä päätöksiä asiasta ole siten tehty. Asiaan vaikuttamiseksi radiotoimialan etujärjestöjen ja yritysten on hyödyllistä jatkaa tiivistä keskustelua vastuuministeriön kanssa.

3.1.6 Muut radion kuunteluun liittyvät kysymykset

Radiotoimialan tulevaisuutta arvioidessa on radiojakelun omien teknisten kysymysten ohella huomioitava myös muu teollinen kehitys. Esimerkiksi autojen kytkettyminen Internet-verkkoon tarjoaa mahdollisuuden yhdistää reaaliaikainen FM-jakelu verkon yli tapahtuvaan muuhun sisältöön. Tällä hetkellä autovalmistajien ja heidän alihankkijoidensa toimijakenttä on kuitenkin moninainen ja standardointi puuttuu. Tämä aiheuttaa sen, että sovelluskehittäjille autojen mediakeskukset ja erityisesti radio eivät tarjoa mahdollisuuksia kunnolliseen kehitystyöhön ja sen myötä edelleen uuden liiketoiminnan syntyamiseen. On huomattava, että vain sellainen infrastruktuuri, joka tarjoaa riittävän laajasti ja avoimesti kolmansille osapuolille mahdollisuuden palvelujen kehittämiseen, voi tuottaa kuluttajille merkittäviä uusia palveluita.

3.2 Sääntelyn kehitys ja tulevaisuudennäkymät

3.2.1 Tietoyhteiskuntakaaren tuomat muutokset radiotoiminnan toimilupasääntelyyn

Nykyinen ohjelmistotoimilupamalli on luotu aikana, jolloin televisio- ja radiosisältöjen lähettämiseen oli käytössä huomattavasti nykyistä rajoitetumpi määrä taajuuksia. Tällaisesta niukkuustilanteesta johtuen taajuuksien käyttöön perustuvan televisio- ja radiotoiminnan harjoittajien määrää on jouduttu rajoittamaan ja tiukan ohjelmasisällön sääntelyn on katsottu olevan välttämätöntä viestinnän kokonaisuuden moniarvoisuuden, sananvapauden ja erityisryhmien aseman edistämiseksi.

Viestinnän moniarvoisuuden säilyttäminen ja sananvapauden edistäminen ovat jatkossakin suomalaisen viestintäpolitiikan avaintavoitteita, joita tulee pyrkiä edistämään kaikessa päätöksenteossa. Nykyään tekniikan ja palvelujen kehitys sekä

kansainvälistyminen ovat kuitenkin johtaneet tarpeeseen arvioida nykyistä toimilupajärjestelmää uudelleen. Etenkään televisiotoiminnan taajuuksista ei kuitenkaan digitalisoinnista ja uusista lähetys- ja pakkaustekniikoista johtuen ole enää esiintynyt samassa määrin niukkuutta kuin aikaisemmin. Jo tällä hetkellä tilanne uuden lähetystekniikan (DVB-T2) kanavanipuissa on se, että kanavanipuissa on runsaasti käyttämätöntä kapasiteettia ja toimiluvan saa käytännössä jokainen hakija, joka täyttää lain edellytykset vakavaraisuudesta ja kyvystä säännölliseen toimiluvan mukaiseen toimintaan. Radiotoiminta on puolestaan edelleen analogista ja taajuusresurssit siten rajallisemmat. Viime vuosina radion taajuuksia on pyritty suunnittelemaan uusin kriteerein tehokkaammin ja uusia taajuuksia on pystytty koordinoimaan naapurimaiden kanssa radiotoimijoiden käyttöön. Joillain alueilla taajuuskapasiteetti on kuitenkin jo täysin käytössä tai uusia taajuuksia on voitu osoittaa vain aiempaa pienitehoisempaan lähetystoimintaan.

Toimilupaehtojen keventämisen vaikutuksia arvioitaessa on tarpeen katsoa tilannetta myös laajemmasta, koko globaalin viestintämarkkinan näkökulmasta. Palveluntarjonnan lisääntymisen ja kansainvälistymisen sekä uusien jakeluteiden kehittymisen myötä kuluttajilla on yhä enemmän valinnanvaraa ohjelmatarjonnassa, eikä ohjelmatarjonnan yksityiskohtien ohjailu tiukasti tulkittavan toimilupasääntelyn kautta siten ole tässä mielessä enää tarpeellista eikä edes mahdollista. Radiotoiminta on kuitenkin puolestaan edelleen analogista ja taajuusresurssit siten rajallisemmat, vaikkakin viime vuosina radion taajuuksia on pyritty suunnittelemaan uusin kriteerein tehokkaammin ja uusia taajuuksia on pystytty koordinoimaan naapurimaiden kanssa radiotoimijoiden käyttöön. Joillain alueilla taajuuskapasiteetti on kuitenkin jo täysin käytössä tai uusia taajuuksia on voitu osoittaa vain aiempaa pienitehoisempaan lähetystoimintaan. Näin ollen toimiluvan myöntäminen ja lupaehdot vaativat tapauskohtaista arviointia.

Tavoitteena on, että väljemmät toimilupaehdot tarjoaisivat televisio- ja radiotoiminnan harjoittajille enemmän liikkumavaraa tarkan ohjelmatarjonnan osalta niin, että sisällön kysyntä ja tarjonta voisivat kohdata tehokkaammin. Tämä edistäisi parempaa väestön palvelemista ja lisäisi toimijoiden mahdollisuutta harjoittaa kannattavaa liiketoimintaa nykyisessä tiukasti kilpailussa tilanteessa, jossa kanavien sisältötarjontaa on tarvittaessa pystyttävä kehittämään hyvin nopeasti kuluttajien tarpeiden ja markkinatilanteen muutosten myötä. Lisäksi ohjelmistolupajärjestelmän keventämisen on arvioitu vähentävän hallinnon työtä ja yrityksille koituvaa hallinnollista taakkaa.

Linjaus toimilupaehtojen keventämisestä perustuu vuonna 2012 valtioneuvoston selontekona hyväksytyyn sähköisen median viestintäpoliittiseen ohjelmaan, joka valmisteltiin tiiviissä yhteistyössä toimialan yritysten, järjestöjen ja kuluttajayhteisöjen kanssa. Tämän pohjalta hallituksen esityksessä tietoyhteiskuntakaareksi esitetään toimilupajärjestelmää kevennettäväksi niin, että toimialan kilpailukykyä edistettäisiin nopeuttamalla sisältöjen kysynnän ja tarjonnan kohtaamista. Käytännössä Viestintävirasto myöntäisi jatkossa ohjelmistotoimiluvat sellaisissa tapauksissa, joissa hakijoita ei ole enempää kuin tarjolla olevaa kapasiteettia ja jos kyse ei ole muuten yhteiskunnallisesti merkittävästä toimiluparatkaisusta. Mikäli radiotaajuuksista on pulaa eli ohjelmistoluville on enemmän hakijoita kuin vapaita taajuuksia, luvansaajista päättäisi edelleen valtioneuvosto.

Tietoyhteiskuntakaari tuo muutoksia myös lyhytaikaista radiotoimintaa koskevaan sääntelyyn niin kutsutun lupien ketjuttamisen kiellon myötä. Ehdotetun uuden säännöksen myötä toiminnan harjoittajalle voitaisiin myöntää osittainkaan päällekkäiselle peittoalueelle uusi lupa aikaisintaan kahden kuukauden kuluttua edellisen luvan päättymisestä.

3.2.2 Pidemmän aikavälin muutostarpeet ja –suunnitelmat

Radiotoiminnan harjoittamisen kannalta keskeisen toimilupasääntelyn tarkoituksenmukaisuutta on tärkeä arvioida teknisen ja muun yhteiskunnan kehityksen myötä. Radioalan toimijoiden ja muiden sidosryhmien kanssa käydyissä keskusteluissa on painotettu sitä, että radiotoiminnan elinvoimaisuuden säilyttämiseksi toimialan sääntelyn on mahdollistettava yrittäjien vapaus, jotta toimijat pystyvät joustavasti tarjoamaan tietyllä hetkellä vallitsevaa kysyntää vastaavaa ohjelmistoa ja harjoittamaan toimintaa ilman ylimääräistä hallinnollista taakkaa. Radiotoimijat näyttävät olevan yksimielisiä siitä, että liiallinen sääntely heikentää alan toimijoiden toimintamahdollisuuksia ja siten hidastaa koko suomalaisen radioalan kilpailukykyä ja kokonaiskehitystä.

Televisio- ja radiotoiminnasta annetussa laissa ja jatkossa Tietoyhteiskuntakaavassa säädetyn radiotoiminnan ohjelmistotoimilupajärjestelmän perusteena on ollut radiotaajuuksien niukkuus, josta johtuen mahdollisuus radiotoiminnan harjoittamiseen tehokkailla lähettämällä on voitu antaa vain osalle toimijoista ja lupajärjestelmää on pidetty keinona turvata käytettävissä olevien taajuuksien tasapuolinen jakaminen eri toiminnanharjoittajille ja luoda siten edellytykset sananvapauden laajalle toteuttamiselle. Käsitys radiotaajuuksien niukkuudesta voi muuttua tulevaisuudessa digitaalisen radiotekniikan tai kilpailevien jakeluteiden kehityksen myötä, ja tällaisissa tapauksissa voi olla tarpeen arvioida mahdollisuuksia ottaa käyttöön toimilupajärjestelmää kevyempiä sääntelykeinoja.

Myös radiomainonnan sääntelyn muuttamistarpeita on arvioitava. Suomessa säännellään radiomainontaa sekä sen määrän että sisällön osalta. Mainonnan määrällisestä sääntelystä riippumatta liiallinen mainonta heikentää kuluttajien kiinnostusta radion kuuntelua kohtaan. Näin ollen toimialan keskusteluissa on painotettu sitä, että tiukan sääntelyn sijasta markkinat pystyvät tehokkaimmin itse määrittelemään tasapainoisen mainonnan määrän samalla tavalla kuin esimerkiksi rajoittamattoman Internet-mainonnan kohdalla nykyään tehdään. Radion kilpailukykyyn turvaamiseksi radiolle tulee luoda muihin toimijoihin nähden yhdenvertaiset toimintaedellytykset mainosmarkkinoilla. Huomiota tulee kiinnittää erityisesti kotimaisten mediayritysten kilpailukykyyn verrattuna kansainvälisiin toimijoihin. Nykyinen mediamainonnan määrää koskeva sääntely ei myöskään huomioi riittävällä tavalla mainonnan kysynnän vaihteluja eri vuodenaikojen mukaan. Lainsäädäntöä olisikin tämän osalta tarpeen muuttaa joustavampaan suuntaan niin, että se mahdollistaisi paremmin kysyntäpiikkien hyödyntämisen esimerkiksi tiettyinä sesonkinaikoina.

Radiokanavien jakelun kehittäminen langattomissa laajakaistaverkoissa saattaisi edellyttää sääntelytoimia. On arvioitava, olisiko esimerkiksi toimilupaehtojen asettaminen perusteltua. TV-jakelun ohessa myös radiokanavien jakelu matkaviestinverkoissa on mukana liikenne- ja viestintäministeriön keväällä 2014 asettaman ”Internet audiovisuaalisten sisältöjen jakelutienä” –työryhmän työssä.

3.3 Työryhmän johtopäätökset ja toimenpide-ehdotukset

Digitalisointumiskehitys muuttaa useiden eri toimialojen liiketoimintaympäristöä, ja perusteellisin muutos on toistaiseksi tapahtunut nimenomaan media-alalla. Myös radiotoimialan liiketoimintamallit ja toimintaympäristö muuttuvat monimuotoisemmiksi kiihtyvällä vauhdilla. Vaikka muihin perinteisempiin median osa-alueisiin verrattuna radioalalla monet vakiintuneet toimijat ja liiketoimintamallit sekä pitkään käytössä ollut jakelukanava (FM-radio) ovat yhä voimissaan, on selvää, että ala vaatii uudistusta, jotta kotimaiset toimijat pystyvät kilpailemaan kuluttajien ajasta ja sen myötä mainostuloista

niin jo olemassa olevien uusien netin ja sosiaalisen median toimijoiden kuin lähitulevaisuudessa syntyvien uudenlaisten mediatoimijoidenkin kanssa. Digitaalisessa ympäristössä taloudellisesti vahvat kansainväliset toimijat ovat muuttaneet liiketoiminnan pelisääntöjä ja kuluttajatottumuksia hyvinkin nopeasti, mutta toisaalta on huomattava, että uudet globaalit haastajat voidaan nähdä paitsi kilpailijoina niin myös yhteistyökumppaneina.

Työryhmän keskustelujen, selvitysten ja asiantuntijakuulemisten ja niiden myötä tässä raportissa kuvatun analyysin pohjalta työryhmä katsoo, että suomalaisen radiotoimialan elinvoimaisuuden turvaamiseksi tarvitaan lukuisia toimia, joilla alan yritysten ja yhteisöjen toimintaa edelleen muuttuvassa ja kansainvälistyvässä toimintaympäristössä voidaan helpottaa. Tärkeintä alan toimivuuden turvaamiselle ovat sen yritysten ja yhteisöjen omat toimet; radiotoimijoiden tulee kehittää aktiivisesti uusia liiketoimintamalleja korkealaatuisten sisältöjen tarjoamiseksi aiempaa vaativammille ja tarjonnan runsaudesta nauttiville kuluttajaryhmille. Media-alan omien toimien toteuttamiseksi tarvitaan lisäksi kehittämistoimenpiteitä, joilla mahdollistetaan erilaisten pienten ja isojen, kaupallisten ja ei-kaupallisten toimijoiden edellytykset harjoittaa monimuotoista ja kannattavaa radiotoimintaa Suomessa. Tällaisia toimia tarvitaan niin sääntelyn uudelleenarvioinnin, teknologian kehittämisen kuin radiotoiminnan harjoittamiseen kohdistuvien erilaisten kustannusten osalta. Koko joukkoviestintämarkkinan nopean ja vaikeasti ennustettavissa olevan kehityksen osana myös radiotoimialan tulevaa kehitystä on vaikea arvioida. Muutokset globaalissa ja kansallisessa toimintaympäristössä voivat olla hyvinkin nopeita, ja pelkästään yksittäinen uusi tekninen kuluttajamarkkinoille ilmestyvä tuote saattaa olennaisesti muuttaa esimerkiksi mediamainonnan tai sisältöjenkulutuksen kehityssuuntaa. Siten on tärkeää, että ehdotettavilla toimenpiteillä ei sidota alaa seuraaviksi vuosiksi tiukasti tiettyihin toimintamalleihin, vaan edistetään yrittäjän vapautta, kannattavuutta ja joustavuutta sekä lisätään toimialan yritysten, yhteisöjen ja viranomaisten yhteistyötä esimerkiksi merkittävien teknologisten ja liiketoiminnallisten kysymysten pohdinnassa. Tätä kautta alan toimijat voivat vallitsevaan toimintaympäristöön niille parhaimmalla tavalla mukautuen tarjota jatkossakin sellaista radio-ohjelmistoa, joka kiinnostaa niiden kohdeyleisöä.

Edellä kuvatun pohjalta työryhmä esittää yhteensä kolmeatoista toimea, jotka on jaettu lyhyen ja pidemmän aikavälin toimenpiteisiin niiden toimeenpanon aikataulun perusteella. Ensimmäisenä lyhyen aikavälin toimenpiteinä työryhmä esittää, että suomalaiset radioalan yritykset ja etujärjestöt pyrkisivät aktiivisesti omalla toiminnallaan luomaan kysyntää uusille radiosisällöille ja sähköisille palveluille ottamalla käyttöön uusia toimintamalleja ja sopeutumalla kehittyvään toimintaympäristöön. Työryhmä katsoo, että uusien sisältöjen tulonlähteiden kehittämiseksi toimijoiden on hyvä arvioida rohkeasti myös media- ja viestintäalan erilaisten toimijoiden, kuten julkisen palvelun radion ja erikokoisten kaupallisten toimijoiden tai kotimaisten ja monikansallisten toimijoiden, välisiä uusia yhteistyömalleja siinä määrin kun se terveen kilpailun säilymisen kannalta on tarkoituksenmukaista.

Toisena lyhyen aikavälin toimenpide-ehdotuksena työryhmä esittää alan erikokoisten toimijoiden kustannuksiin merkittävällä tavalla vaikuttavien tekijänoikeusmaksujen päivittämistä vastaamaan alan nykytilannetta, johon kuuluu olennaisena osana esimerkiksi monikanavajakelu. Lisäksi työryhmä esittää tekijänoikeusasioiden osalta, että musiikkiteoksien oikeuksien lisensointiin liittyviä käytäntöjä muutettaisiin läpinäkyvämpään ja selkeämpään suuntaan, että kaikenlaisten radiotoiminnan harjoittajien riittävä tiedonsaanti lisensointikäytännöistä varmistettaisiin ja että viranomaisten valvontamahdollisuuksia selvitettäisiin.

Lisäksi työryhmä esittää, että seuraavina vuosina arvioitaisiin aktiivisesti keinoja ja kannustimia, joilla voitaisiin edistää olemassa olevan toiminnan ohella uusien

radiosisältöjen ja -toimijoiden alalle tuloa ja parantaa erityisesti paikallisradiotoiminnan kilpailukykyä, sekä varmistaa kaikkien toimijoiden tasapuoliset toimintaedellytykset radiomarkkinoilla. Tässä yhteydessä työryhmä esittää, että paikallisradioiden ja yhteisöradioiden käsitteet määriteltäisiin selkeämmin ja että niiden erityisaseman tunnistamista edistettäisiin. Tasapuolisten toimintaedellytyksien turvaamiseksi työryhmä esittää myös, että kaikissa radiotoimintaan liittyvissä julkishallinnon hankkeissa kuultaisiin laajasti erilaisten radiotoimijoiden näkemyksiä ja huomiota kiinnitettäisiin myös ei-kaupallisten opetus- ja yhteisötoimintaan tarkoitettujen radioiden osallistamiseen.

Muina lyhyen aikavälin toimenpiteinä työryhmä ehdottaa radiotoimintaa koskevan sääntelyn arvioimista radiotoiminnan kanssa kilpaileviin muihin medioihin ja erityisesti kansainvälisiin toimijoihin kohdistuvaan sääntelyyn verraten. Erytishuomiota tulisi kiinnittää radiomainnon sääntelyn tarkoituksenmukaisuuden arviointiin suhteessa muun mainonnan sääntelyn kehitykseen audiovisuaalisia mediapalveluja koskevan EU-direktiivin uudelleen tarkastelun yhteydessä vuonna 2015. Lisäksi työryhmä esittää mahdollisuutta hyödyntää digitaalisen median innovaatiotukea kotimaisen radiotoiminnan kehittämisen ja turvaamiseen tarpeisiin.

Pidemmän aikavälin toimenpide-ehdotusten tarkoituksena on esittää keinoja ja linjauksia, joilla voidaan laajamittaisemmin seurata radiotoiminnan kehittymisen kannalta keskeisiä teknologiaan, sääntelyyn ja muuhun toimintaympäristöön liittyviä kysymyksiä tulevina hallituskausina. Työryhmä ehdottaa, että radiotaajuuksien käytön tehostamiseksi arvioitaisiin mahdollisuutta ja tarvetta radiotoimintaan varattujen taajuuksien laajamittaiselle uudelleenjärjestelylle, kun voimassaolevat valtioneuvoston toimiluvat päättyvät vuonna 2019. Ehdotuksen mukaan liikenne- ja viestintäministeriö ja Viestintävirasto selvittäisivät vuoteen 2016 mennessä mahdollisen uudelleenjärjestelyn vaatiman panostuksen suhdetta sen potentiaalisesti tuomiin taajuuksien käytön tehokkuushyötyihin. Mikäli uudistus osoittautuisi tarkoituksenmukaisesti, siihen liittyvä laajamittainen kartoitustyö suoritetaan Viestintäviraston toimesta vuosina 2017–2018. Lisäksi työryhmä ehdottaa, että Viestintävirasto perustaisi radioalaan liittyvän teknologiakehityksen seuraamiseksi pidempiaikaisen, kaikille keskeisille sidosryhmille avoimen työryhmän tai keskustelufoorumin, jossa käytävissä keskusteluissa huomioitaisiin muun muassa radiokanavien internet- ja matkaviestinverkkojakelu ja autoteollisuuden kehityksen vaikutus radion kuunteluedellytyksiin. Työryhmä esittää myös, että radioalan toimijat ja järjestöt yhteistyössä viranomaisten kanssa tunnistaisivat aktiivisesti muita tarpeita radiotoiminnan sääntelyn edelleen kehittämiseksi, joita tulevat hallitukset voivat halutessaan viedä eteenpäin, sekä pyrkisivät yhteistyössä edistämään toimialan kannattavuutta kiinnittäen huomiota erityisesti toimialan erilliskustannusten, kuten jakelukustannusten, kehittämiseen.

LÄHTEITÄ

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi Yleisradio Oy:stä annetun lain sekä valtion televisio- ja radiorahastosta annetun lain muuttamisesta, HE 29/2012.

Hallituksen esitys eduskunnalle televisio- ja radiotoimintaa koskevaksi lainsäädännöksi, HE 34/1998.

Hallituksen esitys eduskunnalle tietoyhteiskuntakaareksi sekä laeiksi maankäyttö- ja rakennuslain 161 §:n ja rikoslain 38 luvun 8 b §:n muuttamisesta, HE 221/2013.

Kansallinen radiotutkimus, vuosiraportit 2003 ja 2013. Finnpanel Oy.

Kaupallinen radiotoiminta Suomessa. Selvitys markkinoiden rakenteesta. Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja 74/2004.

Lehdistön tulevaisuus. Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja 35/2013.

Liikenne- ja viestintävaliokunnan mietintö valtioneuvoston selonteosta Sähköisen median viestintäpoliittiseksi ohjelmaksi, 18/2012.

Markkinointiviestintä murroksessa. Muutostekijät ja niiden vaikutukset suomalaiselle media-alalle. Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja 36/2013.

Mediamainonnan määrä 2013, TNS Gallup Oy ja Mainonnan neuvottelukunta.

Nordiskt Informationscenter för Medie- och Kommunikationsforskning (Nordicom). <http://www.nordicom.gu.se/?portal=mt>

Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle televisio- ja radiotoimintaa koskevaksi lainsäädännöksi, PeVL 19/1998.

Radion tulevaisuus. Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja 8/2014.

Radiomainonta, Toimiala ja Edunvalvonta. Radiomedia ry. <http://www.radiomedia.fi/>

Sähköisen median viestintäpoliittinen ohjelma. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 2012.